

Malá tematická štúdiá Národného kontaktného bodu
Európskej migračnej siete v Slovenskej republike

Miroslava Mittelmannová

POLITIKY, PRAX A ŠTATISTIKY O MALOLETÝCH BEZ SPRIEVODU V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Spolufinancované
Európskou úniou

Politiky, prax a štatistiky o maloletých bez sprievodu v Slovenskej republike

Malá tematická štúdia Národného kontaktného bodu
Európskej migračnej siete v Slovenskej republike

september 2014
Bratislava

Spolufinancované
Európskou úniou

Zostavenie tejto malej tematickej štúdie spolufinancuje Európska únia a Ministerstvo vnútra SR.

Táto malá tematická štúdia bola spracovaná v rámci Európskej migračnej siete (EMN), ktorá poskytuje v členských štátoch EÚ a v Nórsku aktuálne, objektívne, spoľahlivé a porovnateľné informácie o migrácii a azyle na účely tvorby národných politik a politik EÚ.

Európsku migračnú sieť finančne podporila Európska komisia. Táto publikácia obsahuje výlučne názory autorky, Európska komisia nie je zodpovedná za žiadne použitie informácií uvedených v tejto publikácii. Názory prezentované v tejto malej tematickej štúdii nemusia predstavovať názory vlády Slovenskej republiky alebo Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM).

Autorka: Miroslava Mittelmanová

Národný kontaktný bod Európskej migračnej siete v Slovenskej republike
Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)
Grösslingová 4
811 09 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: ncpslovakia@iom.int
Tel.: +421 2 52 62 33 35
www.emn.sk, www.emn.europa.eu

ISBN: 978-80-89506-56-9

Predslov

Túto malú tematickú štúdiu EMN zostavila Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) Bratislava, ktorá je koordinátorom Národného kontaktného bodu Európskej migračnej siete (EMN) v Slovenskej republike. Národný kontaktný bod EMN v SR tvorí Ministerstvo vnútra SR (Úrad hraničnej a cudzineckej polície P PZ, Migračný úrad, odbor zahraničných vecí a európskych záležitostí Kancelárie ministra vnútra), Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Štatistický úrad SR a IOM.

Malá tematická štúdia je súčasťou súhrnnej správy EMN rovnakého zamerania, vypracovanej na úrovni EÚ, v ktorej sú zhrnuté výsledky národných štúdií, spracovaných členskými krajinami EÚ a Nórskom na základe spoločného zadania vo forme dotazníkových otázok.

Súhrnná správa, ako aj malé tematické štúdie jednotlivých členských štátov EÚ a Nórska sú dostupné v anglickom jazyku na webovej stránke www.emn.europa.eu.

Malá tematická štúdia za Slovenskú republiku v anglickom jazyku je spracovaná vo forme vyplneného dotazníka a slúži najmä pre potreby súhrnnej správy. Slovenská verzia tejto štúdie je rozšírená a spracovaná do publikácie, ktorá slúži najmä pre potreby odbornej verejnosti. Obe verzie štúdie sú dostupné na webovej stránke slovenského Národného kontaktného bodu EMN www.emn.sk.

Obsah

Zoznam skratiek	8	04. Miznutie a úteky MBS	51
Úvod	9	05. Opatrenia pre MBS po dosiahnutí plnoletosti	54
Zhrnutie	11	06. Návraty MBS vrátane reintegrácie	57
Definície	16	Bibliografia	59
01. Inštitucionálny a legislatívny rámec starostlivosti o MBS v SR	20	Prílohy	61
1.1 Legislatívny rámec starostlivosti o MBS v SR	20		
1.2 Zodpovedné štátne inštitúcie, mimovládne a medzinárodné organizácie	21		
02. Vstup maloletých bez sprievodu na Slovensko a následné postupy	24		
2.1 Motivácie a okolnosti vstupu MBS na územie SR	24		
2.2 Podmienky vstupu MBS na územie SR	26		
2.3 Postupy po nájdení MBS, ktorí nie sú žiadateľmi o azyl	27		
2.4 Postupy po nájdení MBS, ktorí žiadajú o azyl	28		
2.5 Tréningy pre príslušníkov Policajného zboru	30		
2.6 Ustanovenie opatrovníka a poručníka MBS v SR	31		
2.7 Určovanie veku MBS	33		
2.8 Povolenia na pobyt pre MBS v SR	34		
03. Prijímacie postupy a integračné opatrenia	36		
3.1 Ubytovanie a materiálne zabezpečenie pre MBS	37		
3.2 Prístup k právnej pomoci	40		
3.3 Prístup k zdravotnej starostlivosti	41		
3.4 Prístup MBS k vzdelaniu v SR	43		
3.5 Prístup MBS k zamestnaniu	44		
3.6 Odňatie alebo zrušenie prijímacej alebo integračnej pomoci	45		
3.7 Možnosti trvalého riešenia pre MBS	45		
3.8 Hodnotenie štandardov postupov a opatrení, výzvy, plány a osvedčená prax	46		

Zoznam skratiek

AVRR – (Assisted Voluntary Return and Reintegration) – Program asistovaných dobrovoľných návratov a reintegrácií Medzinárodnej organizácie pre migráciu

ČŠ – členský štát EÚ

DeD - detský domov

EÚ – Európska únia

EMN – (European Migration Network) – Európska migračná sieť

IOM – (International Organization for Migration) – Medzinárodná organizácia pre migráciu

MBS – maloletý/í bez sprievodu

MPSVR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

MVO – mimovládna organizácia

MÚ/MÚ MV SR – Migračný úrad Ministerstva vnútra SR

MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

PZ – Policajný zbor

SPOD a SK – sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela

SR – Slovenská republika

ÚHCP P PZ – Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru

ÚPSVaR – Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Z. z. – Zbierka zákonov

Úvod

Detstvo každého dieťaťa má nárok na osobitnú ochranu, starostlivosť a pomoc. Predpokladá sa, že tieto funkcie dieťaťu zabezpečuje predovšetkým jeho rodina a/alebo domovský štát, ak rodina nie je schopná takejto starostlivosti. V súčasnosti je na svete stále množstvo detí, ktoré nemajú možnosť prežiť bezstarostné detstvo. Rôzne objektívne, ale i subjektívne okolnosti ich nútia opúšťať svoje rodiny a hľadať ochranu a bezpečnosť v Európe. Dieťa, ktoré prichádza na územie SR bez dospelého osoby, ktorá je zo zákona alebo na základe zvyku za neho zodpovedná, je maloletým bez sprievodu (ďalej len „MBS“).

Dôležitým medzinárodným inštrumentom ochrany práv detí je Dohovor o právach dieťaťa (ďalej len „Dohovor“).¹ Podľa Dohovoru musí SR rešpektovať a zabezpečovať práva ustanovené touto medzinárodnou zmluvou každému dieťaťu nachádzajúcemu sa pod jej jurisdikciou bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, majetku, telesnej alebo duševnej nespôsobilosti, rodu a iného postavenia dieťaťa alebo jeho rodičov, alebo zákonných zástupcov. Na výklad jednotlivých ustanovení Dohovoru vypracoval Výbor OSN pre práva dieťaťa (ďalej len „Výbor“) Všeobecný komentár č. 6 k Dohovoru nazvaný „Zaobchádzanie s deťmi bez sprievodu a odlúčenými deťmi nachádzajúcimi sa mimo krajiny ich pôvodu“ (ďalej len „Komentár“). Podľa Komentára sa práva ustanovené v Dohovore vzťahujú nielen na deti, ktoré sa nachádzajú na území SR, ale aj na tie, ktoré sú už pod jej jurisdikciou počas pokusu o vstup na územie. Na základe toho sa práva podľa Dohovoru zaručujú všetkým deťom bez ohľadu na ich národnosť a právne postavenie, vrátane žiadateľov o azyl, utečencov a migrujúcich detí.

Pokiaľ ide o povinnosti vyplývajúce z Dohovoru pre SR, tak tie sa vzťahujú na všetky zložky moci (vládnú, zákonodarnú aj súdnu). Medzi tieto povinnosti patrí identifikácia detí ako detí bez sprievodu, v čo najskoršom štádiu, hneď na hranici, ďalej uplatňovanie najlepšieho záujmu detí počas celého ich pobytu na území SR, vyhľadávanie rodinných príslušníkov a ak je to v najlepšom záujme detí, zlučovanie detí bez sprievodu s ich rodinami hneď, ako je to možné.

¹ Dohovor o právach dieťaťa, oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb.

Cieľom tejto štúdie je priblížiť politiku SR v rokoch 2009 – 2014, súvisiacu so zabezpečovaním ochrany a starostlivosti o jednu z najzraniteľnejších skupín migrantov – deti, ktoré sa na území SR ocitli bez svojich rodičov alebo iných zákonných zástupcov, ako aj prax štátnych orgánov v konaniach s MBS, relevantné štatistické údaje o MBS a najvýznamnejšie zmeny, ktoré nastali od roku 2009, kedy bola publikovaná predchádzajúca štúdia Európskej migračnej siete (ďalej len „EMN“) „Maloletí bez sprievodu v Slovenskej republike – politiky riadiace ich príjem, návraty a integračné opatrenia“². Štúdia bola vypracovaná v rámci pracovného programu EMN na rok 2014 ako malá tematická štúdia na základe špecifikácie spoločnej pre všetky ČŠ a Nórsko. Z národných príspevkov ČŠ vypracuje EK súhrnnú správu, ktorá bude informovať a analyzovať tematické oblasti, na ktoré sa špecifikácia štúdie zamerala.

Metodologicky štúdia vychádza zo spracovania a analýzy medzinárodných dokumentov záväzných pre SR, relevantných právnych aktov EÚ, vnútroštátnej legislatívy SR a iných dostupných dokumentov a publikácií týkajúcich sa danej témy vrátane už vyššie spomínanej štúdie EMN rovnakého zamerania z roku 2009, ako aj z praxe autorky štúdie.

2 GRETHE GULIČOVÁ, M.: Maloletí bez sprievodu v Slovenskej republike – politiky riadiace ich príjem, návraty a integračné opatrenia. IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2009.

Zhrnutie

Štúdia je rozdelená na 6 hlavných kapitol, ktoré vo svojich podkapitolách bližšie opisujú jednotlivé postupy a aspekty starostlivosti o MBS v SR.

Prvá kapitola približuje relevantné právne predpisy týkajúce sa MBS a poskytuje prehľad štátnych, mimovládnych a medzinárodných inštitúcií poskytujúcich starostlivosť a ochranu pre MBS v SR. Vnútroštátna úprava ochrany práv MBS je ustanovená predovšetkým v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele³ (ďalej len „zákon o SPOD a SK“), v zákone o rodine⁴, v zákone o azyle⁵, v zákone o pobyte cudzincov⁶, v zákone o Policajnom zbore⁷, v zákone o zdravotnom poistení⁸, v Občianskom súdnom poriadku⁹ a v iných právnych predpisoch. S cieľom metodického usmernenia jednotlivých úradov práce, sociálnych vecí a rodiny pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre MBS, ktorí sa nachádzajú na území Slovenskej republiky, vypracovalo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Internú normu č. IN 080/2010 s názvom „Vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre maloletých bez sprievodu“, ktorá mení a dopĺňa Internú normu Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny č. IN 051/2007 (ďalej len „Interná norma ÚPSVaR“). Predmetná Interná norma ÚPSVaR obsahuje odporúčané postupy orgánov SPOD a SK pri uplatňovaní jednotlivých ustanovení zákona o SPOD a SK, ktoré sa týkajú MBS. Okrem iného sa v nej uvádza, že každý MBS, ktorý sa ocitol na území SR, má právo na uspokojenie svojich základných potrieb, ako aj na právo účasti pri prijímaní každého rozhodnutia, ktoré sa ho/jej týka, rešpektovania kultúrnej identity, právo na informácie a tlmočenie, právo na prístup k organizáciám pomáhajúcim MBS, právo na ochranu súkromia a prístupu k zdravotnej starostlivosti. Kľúčovými ministerstvami sú MPSVR SR a MV SR, do pôsobnosti ktorých patrí oblasť ochrany a starostlivosti o MBS, ktorá je vykonávaná im podriadenými orgánmi a ich zložkami (napr. ÚPSVaR, Migračným úradom MV SR alebo ÚHCP P Z).

Publikácia sa v druhej kapitole venuje motiváciám a okolnostiam, pre ktoré maloletí cudzinci bez sprievodu prichádzajú do SR, podmienkam vstupu

3 Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

4 Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

5 Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

6 Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

7 Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore.

8 Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

9 Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

a postupom, ktoré relevantné subjekty vykonávajú po nájdení MBS na území SR, vrátane postupov pri určovaní veku a ustanovení opatrovníka alebo poručníka. Právna úprava pobytu MBS v SR tvorí záver tejto kapitoly.

Motivácie odchodu MBS z domovskej krajiny sú obdobné, ako sa uvádzajú v štúdiu EMN z roku 2009¹⁰. Medzi najčastejšie motivácie odchodu z krajín pôvodu a príchodu na Slovensko možno uviesť predovšetkým vojnové konflikty, nedostatok bezpečia, vyslanie rodinou, porušovanie ľudských práv, obchodovanie s ľuďmi, zlá ekonomická situácia a iné. Pri vstupe na územie SR musia MBS splniť rovnaké podmienky na vstup ako iní štátni príslušníci z tretích krajín – t. j. musia mať platný cestovný doklad a platné vízum alebo povolenie na pobyt. Z dôvodov uvedených v Kódexe schengenských hraníc¹¹, ako aj z dôvodov rešpektovania medzinárodných záväzkov uvedených napr. v Dohovore o právach dieťaťa alebo v Dohovore o právnom postavení utečencov¹² môže SR umožniť MBS vstup na územie SR aj bez splnenia vyššie uvedených zákonných podmienok pre vstup. V rokoch 2009 – 2013 bolo na území SR nájdených spolu podľa MPSVR SR 775¹³ MBS a podľa Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru (ďalej len „ÚHCP P PZ“) 693 MBS¹⁴. V niektorých prípadoch bolo nariadené uskutočnenie lekárskeho vyšetrenia na určenie veku, keďže zo strany príslušníkov PZ vznikli pochybnosti o pravdivosti uvádzaných údajov. Ako je uvedené v tejto kapitole podrobnejšie, na Slovensku existujú dve právne úpravy zisťovania veku cudzincov – jedna podľa zákona o azyle, ktorá bola v platnosti už pred rokom 2009 a vzťahuje sa na žiadateľov o azyl, a druhá podľa zákona o pobyte cudzincov¹⁵ vzťahujúca sa na MBS, ktorí nepožiadali o azyl, a je účinná od roku 2012. Právna úprava podľa zákona o pobyte cudzincov ustanovila povinnosť štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ktorý o sebe vyhlási, že je MBS, podrobiť sa lekárskej vyšetreniu na určenie jeho veku, to neplatí ak je celkom zjavné, že ide o maloletú osobu. Zaviedla sa prezumpcia plnoletosti MBS do vykonania lekárskej prehliadky alebo v prípade jej odmietnutia, ako aj povinnosť poučenia štátneho príslušníka tretej krajiny o spôsobe a dôsledkoch tohto úkonu. Kapitola sa ďalej zaoberá aj ustanovovaním opatrovníkov/poručníkov pre MBS, podávaním žiadostí o medzinárodnú ochranu a udeľovaním poby-

tov pre MBS. Každý MBS nájdený na území SR musí mať súdom ustanoveného zákonného zástupcu alebo opatrovníka. Ten okrem iných úloh podáva za MBS napr. vyhlásenie o azyle/doplnkovej ochrane alebo žiadosť o udelenie tolerovaného pobytu.

Pokiaľ ide o úspešnosť MBS v konaní o udelenie azylu, za obdobie rokov 2009 – 2013 bol azyl z 57 podaných žiadostí udelený Migračným úradom MV SR 4 MBS, a to z humanitných dôvodov, a doplnková ochrana bola poskytnutá v 10 prípadoch¹⁶. Udelenie pobytu MBS vo forme tolerovaného pobytu bol jednotlivými policajnými útvarmi udelený v 11 prípadoch¹⁷.

Najrozsiahlejšia kapitola tejto publikácie je tretia a zaoberá sa prijímacími a integračnými opatreniami vo vzťahu k MBS. Prístup k ubytovaniu má každý MBS nájdený na území SR. V roku 2009 bol zriadený špecializovaný Detský domov pre maloletých bez sprievodu v Hornom Orechovom pri Trenčíne, ktorý bol k 1. 1. 2014 zrušený a v súčasnosti sú MBS umiestňovaní výlučne do DeD pre MBS v Medzilaborciach. V prípade udelenia medzinárodnej ochrany môžu byť MBS v prípade potreby umiestnení do určených detských domovov v jednotlivých samosprávnych krajoch SR. Po podaní žiadosti o udelenie azylu sa MBS premiestňujú z detského domova do záchytného tábora Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „Migračný úrad“ alebo „MÚ/MÚ MV SR“) a neskôr do pobytového tábora určeného pre zraniteľné skupiny, v ktorom sú MBS ubytovaní spolu s ostatnými dospelými žiadateľmi o azyl. Bezplatná právna pomoc je zabezpečovaná MBS v zariadeniach, v ktorých sú umiestňovaní. Podľa zákona o SPOD a SK¹⁸ orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej len „orgán SPOD a SK“) zabezpečuje MBS na jeho žiadosť právne poradenstvo, resp. zabezpečuje MBS právnu pomoc podľa osobitného predpisu¹⁹. Právnu pomoc poskytujú v súčasnosti i MVO. O právnu pomoc musí požiadať MBS prostredníctvom zákonného zástupcu alebo opatrovníka. Pokiaľ ide o prístup k zdravotnej starostlivosti, tak vo všeobecnosti je možné uviesť, že bez ohľadu na právne postavenie MBS, teda toho, či MBS požiadal o azyl, alebo nie, je prístup zabezpečený. Právne širšie upravený prístup majú MBS umiestnení v detských domovoch, keďže sú verejne zdravotne poistení, a poskytuje sa im zdravotná starostlivosť za rovnakých podmienok ako ostatným deťom. V prípade MBS žiadajúcich o azyl sa zo zákona poskytuje tzv. neodkladná starostlivosť,

10 Ibidem. s. 22 – 23.

11 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) 562/2006 z 15. marca 2006, ktorým sa ustanovuje kódex Spoločenstva o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (Kódex schengenských hraníc).

12 Dohovor o právnom postavení utečencov, Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 319/1996 Z. z.

13 Ročný štatistický výkaz V (MPSVR SR) 12-01. (Podľa zákona o SPOD a SK sa považuje za MBS každé dieťa, ktoré nie je občanom SR a nachádza sa na území SR bez sprievodu rodiča alebo inej plnoletej fyzickej osoby, ktorej by dieťa mohlo byť zverené do osobnej starostlivosti [čiže nejde len o štátneho príslušníka tretej krajiny]).

14 ÚHCP P PZ vedie štatistické údaje o MBS, ktorí boli zadržaní pri neoprávnenom prekročení štátnej hranice a neoprávnenom pobyte (pozn. nie každý MBS nájdený na území SR je na neoprávnenom pobyte, resp. neoprávnenne prekročil štátnu hranicu).

15 Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

16 Štatistické údaje poskytnuté Migračným úradom.

17 Štatistický údaj poskytnutý ÚHCP P PZ.

18 § 29 ods. 4.

19 § 24 zákona č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z. (ďalej len „zákon o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi“).

ale Migračný úrad zabezpečuje MBS aj ďalšiu potrebnú zdravotnú starostlivosť v prípadoch osobitného zreteľa na základe individuálneho posúdenia situácie. Prístup k vzdelaniu je MBS legislatívne zabezpečený za tých istých podmienok ako občanom SR. V praxi však býva umiestnenie MBS do školského zariadenia náročnejšie z viacerých dôvodov, ako napr. nedostatočná pripravenosť školy na prijatie MBS, nedostatočná znalosť slovenského jazyka MBS, neexistencia dokladov o už dosiahnutom vzdelaní a pod. Minimálny vek pre prístup k zamestnaniu v SR je dovŕšenie 15 rokov veku života fyzickej osoby²⁰. Zamestnávanie štátnych príslušníkov tretej krajiny upravuje zákon o službách zamestnanosti²¹. MBS s udeleným tolerovaným pobytom nemôžu byť zamestnaní na území SR. MBS môžu pracovať len pokiaľ sú žiadatelia o azyl a o ich žiadosti o azyl nebolo právoplatne rozhodnuté do 1 roka odo dňa podania žiadosti o azyl. Práca fyzickej osoby vo veku do 15 rokov alebo práca fyzickej osoby staršej ako 15 rokov do skončenia povinnej školskej dochádzky je však zakázaná.

Štvrtá kapitola približuje fenomén miznutia a útekov MBS zo zariadení na výkon rozhodnutia súdu a azylových zariadení. Z detských domovov mizne alebo ujde väčšina MBS. Tomuto fenoménu sa zatiaľ nevenovala veľká pozornosť a v súčasnosti vznikajú len prvé štúdie, ktoré by mohli priniesť bližší obraz o tomto jave.

Predposledná piata kapitola sa zaoberá existujúcimi opatreniami pre MBS po dosiahnutí plnoletosti. Zákon o pobyte cudzincov upravuje určité výnimky, ktoré je možné v prípade MBS aplikovať. Jedna z nich vstúpila do účinnosti začiatkom roka 2012 a umožňuje udelenie trvalého pobytu MBS aj bez splnenia podmienok ustanovených v zákone, ktoré sa vyžadujú pre tento druh pobytu, po dosiahnutí plnoletosti, pokiaľ mal MBS pred dosiahnutím plnoletosti udelený tolerovaný pobyt a najmenej tri roky počas neho študoval na území SR. Doposiaľ tento druh trvalého pobytu udelený nebol.

Záverečná kapitola, šiesta, sa týka návratov MBS do krajiny pôvodu, resp. do inej krajiny, a možnosťami reintegrácie. SR nemôže administratívne vyhostiť MBS do krajiny pôvodu ani do inej tretej krajiny. V prípade, že MBS prejaví vôľu vrátiť sa dobrovoľne do krajiny pôvodu, môže využiť program asistovaného dobrovoľného návratu IOM a môže mu byť poskytnutá aj reintegračná pomoc.

V prílohe sú uvedené štatistické údaje k MBS, ktoré pokrývajú obdobie rokov 2009 – 2013. Údaje boli poskytnuté relevantnými štátnymi orgánmi v člene-
ní stanovenom špecifikáciou štúdie. Obsahujú dostupné štatistické údaje o žiadateľoch o azyl, o MBS, ktorí nepožiadali o azyl, o udelených pobytoch, o počte MBS, ktorí boli v starostlivosti štátnych orgánov, o MBS, ktorí dovŕšili na území SR 18 rokov, ako aj o zaistených a vrátených MBS.

20 § 11 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce.

21 Pozri Piatu časť zákona č. 4/2005 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Definície

Hlavné pojmy použité v predkladanej malej tematickej štúdii sú v súlade so stanovenou špecifikáciou. Ich definície vychádzajú primárne z právneho poriadku SR²². Pojmy nevyhradené slovenskou legislatívou vychádzajú buď z prekladového slovníka pojmov EMN²³, zo špecifikácie štúdie²⁴, alebo ich vymedzila autorka štúdie.

*Štátny príslušník tretej krajiny*²⁵ – každý, kto nie je štátnym občanom SR ani občanom niektorého z ČS²⁶EÚ, iného zmluvného štátu Dohody o EHP alebo Švajčiarskej konfederácie; štátnym príslušníkom tretej krajiny sa rozumie aj osoba bez štátnej príslušnosti.

*Cudzinec*²⁷ – každý, kto nie je štátnym občanom SR. Pre potreby tejto štúdie rozumieme pod pojmom cudzinec štátneho príslušníka tretej krajiny.

*Krajina pôvodu*²⁸ – štát alebo štáty, ktorých je cudzinec štátnym občanom, alebo v prípade osoby bez štátnej príslušnosti štát jej posledného bydliska.

*Záchytný tábor*²⁹ – zariadenie MV SR, v ktorom sa zabezpečuje vykonanie zdravotnej prehliadky a dočasný pobyt žiadateľov pred ich umiestnením v pobytovom tábore; žiadateľom o azyl sa bezplatne poskytuje ubytovanie, stravovanie, základná zdravotnícka starostlivosť a vreckové; po ukončení karantény je žiadateľ o azyl ubytovaný v pobytovom tábore až do ukončenia konania o udelenie azylu.

*Pobytový tábor*³⁰ – je zariadenie MV SR, v ktorom sa zabezpečuje komplexná starostlivosť o žiadateľov o azyl až do času právoplatného ukončenia konania o udelenie azylu.

22 Konkrétny právny predpis uvádzame v poznámke pod čiarou.

23 Zdroj: EMN Asylum and Migration Glossary 2.0 [http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf] (citované 25. 9. 2014).

24 Zdroj: Common Template for the EMN Focussed Study 2014 on "Policies, practices and data on unaccompanied minors in 2014". Verzia zo 4. júna 2014.

25 Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o pobyte cudzincov).

26 V zmysle zákona o pobyte cudzincov sa ČS rozumie ČS EÚ okrem SR, iný zmluvný štát Dohody o EHP a Švajčiarska konfederácia.

27 Zákon o pobyte cudzincov.

28 Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon o azyle“).

29 Čl. 1 prílohy č. 1 (vnútorný poriadok záchytného tábora) k pokynu riaditeľa Migračného úradu, ktorým sa vydáva vnútorný poriadok záchytného tábora a vnútorný poriadok pobytového tábora Migračného úradu.

30 Čl. 1 prílohy č. 2 (vnútorný poriadok pobytového tábora) k pokynu riaditeľa MÚ MV SR, ktorým sa vydáva vnútorný poriadok záchytného tábora a vnútorný poriadok pobytového tábora MÚ MV SR.

*Maloletý bez sprievodu*³¹ – nie je občan SR a nachádza sa na území SR bez sprievodu rodiča alebo inej plnoletej fyzickej osoby, ktorej by mohlo byť dieťa zverené do osobnej starostlivosti.

*Medzinárodná ochrana*³² – udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany.

*Doplnková ochrana*³³ – ochrana pred vážnym bezpráviem v krajine pôvodu.³⁴

*Azylant*³⁵ – cudzinec, ktorému MÚ MV SR udelil azyl.

*Žiadateľ o azyl*³⁶ – cudzinec, ktorý na príslušnom policajnom útvere vyhlási, že žiada o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany na území SR.

*Žiadosť o azyl*³⁷ – akékoľvek vyhlásenie cudzinca, z ktorého je zrejmý jeho úmysel žiadať o azyl (prípadne o poskytnutie doplnkovej ochrany), urobené na príslušnom policajnom útvere. Týmto vyhlásením sa začína konanie o udelenie azylu.

*Zraniteľná osoba*³⁸ – je najmä maloletá osoba, osoba so zdravotným postihnutím, obeť obchodovania s ľuďmi, osoba staršia ako 65 rokov, tehotná žena, slobodný rodič s maloletým dieťaťom a osoba, ktorá bola vystavená mučeniu, znásilneniu alebo iným závažným formám psychického, fyzického alebo sexuálneho násillia; v odôvodnených prípadoch možno za staršiu osobu považovať aj osobu mladšiu ako 65 rokov.

*Nútený návrat*³⁹ – povinný návrat osoby do krajiny pôvodu, tranzitu alebo tretej krajiny (t. j. do krajiny návratu) na základe správneho alebo súdneho rozhodnutia.

31 Zdroj: Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele.

32 Zákon o azyle.

33 Ibidem.

34 Vážnym bezpráviem sa podľa zákona o azyle rozumie uloženie trestu smrti alebo jeho výkon, mučenie alebo neľudské, alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest, alebo vážne a individuálne ohrozenie života alebo nedotknuteľnosti osoby z dôvodu svojvoľného násillia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho konfliktu.

35 Ibidem.

36 Zdroj: čl. 26 nariadenia ministra vnútra SR č. 14/2008, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie č. 1/2007 o postupe MÚ MV SR a útvarov PZ pri vykonávaní zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

37 Zákon o azyle.

38 § 2 ods. 7 zákona o pobyte cudzincov.

39 Zdroj: EMN Asylum and Migration Glossary 2.0.

*Asistovaný dobrovoľný návrat*⁴⁰ – v kontexte SR ide o poskytnutie logistickej, finančnej a/alebo inej materiálnej asistencie štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ktorý je administratívne vyhostený z územia SR a rozhodne sa vrátiť prostredníctvom programu asistovaných dobrovoľných návratov, ktorý v SR vykonáva IOM. Prostredníctvom tohto programu sa môžu vrátiť aj zaistení štátni príslušníci tretích krajín. V kontexte tejto štúdie, keď hovoríme o dobrovoľných návratoch, tak pod tým rozumieme asistované dobrovoľné návraty.

*Trestné činy súvisiace s obchodovaním s ľuďmi*⁴¹ – zlákanie, preprava, presun, ukrývanie alebo prevzatie osôb vrátane výmeny alebo odovzdania kontroly nad týmito osobami na účely vykorisťovania, a to prostredníctvom hrozby alebo použitia násilia, alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, klamstva, zneužitia moci alebo zraniteľného postavenia, alebo odovzdávania či prijímania platieb alebo výhod na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou.

*Administratívne vyhostenie*⁴² – rozhodnutie policajného útvaru o tom, že cudzinec nemá alebo stratil oprávnenie zdržiavať sa na území SR a je povinný opustiť územie SR s možnosťou určenia lehoty na jeho vycestovanie do krajiny pôvodu, krajiny tranzitu, ktorejkoľvek tretej krajiny, do ktorej sa štátny príslušník tretej krajiny dobrovoľne rozhodne vrátiť a ktorá ho prijme, alebo na územie ČŠ, v ktorom má udelené právo na pobyt alebo poskytnutú medzinárodnú ochranu.

*Tolerovaný pobyt*⁴³ – je osobitný druh pobytu na území SR, ktorý udeľuje policajný útvar štátnym príslušníkom tretích krajín v zákonom predpokladaných situáciách (§ 58 zákona o pobyte cudzincov), vrátane MBS.

*Zaistenie*⁴⁴ – obmedzenie slobody pohybu prostredníctvom odňatia slobody správnym alebo súdnym orgánom s cieľom realizovať inú procedúru, ktorá má byť implementovaná.

40 Pojem odvodený autorkou štúdie vychádzajúci z definície pojmu „assisted voluntary return“ uvedenom v slovníku EMN Asylum and Migration Glossary 2.0.

41 Čl. 2 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV. Definícia tohto trestného činu podľa národnej legislatívy je uvedená v § 179 ods. 1 a 2 zákona č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

42 § 77 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov.

43 Pojem vymedzený pre potreby štúdie.

44 Zdroj: EMN Asylum and Migration Glossary 2.0 [http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf] (citované 1. 9. 2014).

*Útek*⁴⁵ – konanie, ktorým sa osoba úmyselne vyhýba súdnemu konaniu tým, že sa nedostaví na súd v stanovenom čase. V kontexte štúdie útekom možno rozumieť neohlásený odchod zo zariadenia, do ktorého je maloletá osoba umiestnená.

*Určenie veku*⁴⁶ – znamená formálny alebo systematický postup používaný na určenie chronologického veku osoby, ktorá tvrdí, že je maloletá, v prípade, že príslušné orgány majú dôvodné pochybnosti o pravdivosti tvrdenia o dátume narodenia/veku alebo na posúdenie nároku osoby byť považovaná za maloletého, ak určenie veku nevedie k určeniu konkrétneho veku. Tieto postupy môžu zahŕňať lekárske alebo sociálno-psychologické vyšetrenie alebo zhodnotenie. V kontexte tejto štúdie používame pojem určenie veku, ktorý je používaný aj v zákone o pobyte cudzincov.

*Trvalé riešenia*⁴⁷ – znamená dobrovoľný návrat do krajiny pôvodu, miestna integrácia alebo presídlenie do tretej krajiny v prípadoch, kedy pre osoby nie je možný návrat do krajiny pôvodu alebo zotrvanie v prijímajúcej krajine. V kontexte MBS sa vykonáva posúdenie trvalých riešení, aby sa určilo, či je v najlepšom záujme dieťaťa návrat do krajiny pôvodu, požiadanie o azyl, ochrana ako obeť obchodovania s ľuďmi alebo požiadanie o pobyt v prijímajúcej krajine z dôvodu nedodržiavania ľudských práv alebo práv dieťaťa. Tento proces musí zahŕňať posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa v súlade s medzinárodnou legislatívou a legislatívou EÚ (Dohovor OSN o právach dieťaťa; Všeobecný komentár č. 6 Dohovoru OSN o právach dieťaťa; a smernice týkajúce sa azylového práva EÚ).

*Povolenie na pobyt*⁴⁸ – povolenie vydané ČŠ, ktoré oprávňuje osobu na pobyt na jej území v súlade s nariadením Rady (ES) 1030/2002 z 13. júna 2002, ktorým sa stanovuje jednotný formát povolení na pobyt pre štátnych príslušníkov tretích štátov.

*Detský domov*⁴⁹ – prostredie utvorené a usporiadané na účely vykonávania rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia a o uložení výchovného opatrenia. Detský domov dočasne nahrádza dieťaťu jeho prirodzené rodinné prostredie alebo náhradné rodinné prostredie.

45 Pojem definovaný v špecifikácii štúdie.

46 Pojem definovaný v špecifikácii štúdie.

47 Pojem definovaný v špecifikácii štúdie.

48 Zdroj: EMN Asylum and Migration Glossary 2.0 [http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf] (citované 1. 9. 2014).

49 Zdroj: Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele.

Inštitucionálny a legislatívny rámec starostlivosti o MBS v SR

Prvá kapitola poskytuje stručný prehľad kľúčových legislatívnych noriem SR, ktoré upravujú ochranu, starostlivosť, pobyt a ďalšie oblasti života MBS v SR. Jej súčasťou je aj priblíženie činností zodpovedných štátnych, mimovládnych, ako aj medzinárodných inštitúcií, ktoré poskytujú pomoc, ochranu alebo iné služby tejto zraniteľnej skupine migrantov.

1.1 Legislatívny rámec starostlivosti o MBS v SR

Právna úprava zabezpečenia ochrany práv a starostlivosti o MBS v rámci SR je obsiahnutá vo viacerých právnych predpisoch. Základný zákon štátu, Ústava SR⁵⁰, definuje základné princípy a zásady, pokiaľ ide o starostlivosť o deti vo všeobecnosti. Konkrétne opatrenia SPOD a SK vo vzťahu k MBS, ktorí sa nachádzajú na území SR bez sprievodu rodiča alebo inej plnoletej fyzickej osoby, ktorej by dieťa mohlo byť zverené do osobnej starostlivosti, sú uvedené v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele⁵¹. Zákon o rodine⁵² obsahuje právnu úpravu inštitútov opatrovníctva a poručníctva,

50 Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR.

51 Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

52 Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ktorí sú MBS ustanovovaní súdmi na ochranu ich práv a záujmov a úpravu zabezpečenia náhradnej starostlivosti. Z pohľadu uplatňovaných postupov po nájdení MBS na území Slovenska je dôležitý zákon o pobyte cudzincov⁵³, pričom ten ustanovuje aj postup pri uskutočňovaní lekárskeho vyšetrenia na určenie veku MBS, jednotlivé druhy pobytov, ktoré musia alebo môžu byť MBS udelené, ako aj úpravu zásad zákazu administratívneho vyhostenia a zaistenia MBS. V prípade umiestňovania MBS do zariadení na výkon rozhodnutia súdu sa postupuje podľa zákona o rodine a Občianskeho súdneho poriadku⁵⁴. Zákon o azyle⁵⁵ upravuje konanie o udelenie azylu, práva MBS v konaní o azyle, práva a povinnosti MBS s udeleným azylom a s poskytnutou doplnkovou ochranou, postup pri lekárskom vyšetrení veku žiadateľa o udelenie azylu a práva MBS v konaní o azyle. Zákon o štátnom občianstve SR⁵⁶ ustanovuje podmienky nadobúdania štátneho občianstva MBS a MBS, ktorým bol udelený azyl.

1.2 Zodpovedné štátne inštitúcie, mimovládne a medzinárodné organizácie

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky je kľúčovou štátnou inštitúciou zodpovednou za oblasť sociálnej pomoci a starostlivosti cudzincom (aj MBS bez ohľadu na skutočnosť, či požiadali, alebo nepožiadali o azyl). V rámci ministerstva je zriadený Odbor stratégie sociálnej ochrany detí a rodiny, do ktorého pôsobnosti patrí aj SPOD a SK pre MBS. Taktiež je v rámci ministerstva zriadené Oddelenie migrácie a integrácie cudzincov, plniace funkciu koordinačného pracoviska pre záležitosti integrácie cudzincov.

Ďalšou dôležitou štátnou inštitúciou je Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré riadi, kontroluje a metodicky usmerňuje výkon štátnej správy v oblasti SPOD a SK a zároveň zriaďuje, kontroluje a metodicky usmerňuje detské domovy a detský domov pre MBS. Vecne príslušné úrady práce, sociálnych vecí a rodiny v súvislosti s MBS zabezpečujú opatrenia SPOD a SK vo vzťahu k MBS (taktiež bez ohľadu na to, či ide o žiadateľov o azyl, alebo nie), najmä výkony súdnych rozhodnutí o umiestnení MBS do zariadení na výkon rozhodnutia súdov, vykonávajú funkcie opatrovníka/poručníka a ďalšie úkony v záujme MBS.

53 Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

54 Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

55 Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

56 Zákon č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky.

Ministerstvo vnútra SR je druhým kľúčovým ministerstvom, v rámci ktorého zohrávajú významnú úlohu najmä dva útvary. Prvým z nich je ÚHCP P PZ⁵⁷, ktorý je zväčša prvým štátnym orgánom prichádzajúcim do kontaktu s MBS na Slovensku. Postup tohto úradu je významný aj pokiaľ ide o určovanie veku cudzinca. Na tento účel je príslušný policajný útvar oprávnený podľa zákona o pobyte cudzincov nariadiť lekárske vyšetrenie veku. Druhým úradom v rámci MV SR je Migračný úrad, ktorý ako správny orgán rozhoduje o udeľovaní azylu alebo o poskytovaní doplnkovej ochrany štátnym príslušníkom tretích krajín na území SR. Vykonáva svoju pôsobnosť vo veciach týkajúcich sa žiadateľov o azyl, azylantov, osôb s poskytnutou doplnkovou ochranou a odíencov, ktorí sú MBS. Je zriaďovateľom Záchytného tábora v Humennom určenom na ubytovanie žiadateľov o azyl (aj MBS), v ktorom sa vykonávajú vstupné lekárske vyšetrenia. Rovnako je Migračný úrad zriaďovateľom Pobytového tábora v Opatovskej Novej Vsi určenom pre zraniteľné skupiny žiadateľov o azyl, v ktorom je poskytovaná starostlivosť aj MBS, ktorí požiadali o azyl.

Starostlivosť o maloleté obeť obchodovania s ľuďmi môže v prípade potreby zabezpečovať Detský domov v Topolčanoch, ktorý má v organizačnej štruktúre špecializovanú skupinu pre prácu s deťmi týranými a zneužívanými, resp. obeťmi obchodu s ľuďmi.

Starostlivosť o MBS, ktorí nepožiadali o azyl počas pobytu na území SR, vykonávajú detské domovy. Detské domovy sú zariadeniami určenými na výkon rozhodnutia súdu a sú v nich umiestňovaní MBS po ich nájdení na území SR. V detskom domove pre MBS sa okrem vykonávania sociálnej práce, liečebno-výchovnej a psychologickú starostlivosti, sociálneho a právneho poradenstva a iných odborných činností, zabezpečovania zdravotnej starostlivosti, psychoterapie, vzdelávania a prípravy na povolanie poskytuje aj základná starostlivosť spojená s bývaním, stravovaním, obslužnými činnosťami a osobným vybavením ako šatstvo, obuv, hygienické potreby a iné veci osobnej potreby. V určených detských domovoch môže byť poskytovaná starostlivosť aj MBS, ktorým bola udelená medzinárodná ochrana. Detské domovy sú financované zo štátneho rozpočtu.

Ďalšími dôležitými inštitúciami v starostlivosti o MBS sú MVO. Liga za ľudské práva poskytuje právne poradenstvo MBS, ktorí sú umiestnení v detských domovoch. Slovenská katolícka charita poskytuje psychologické a pedagogické služby MBS umiestneným v detských domovoch na západnom Slovensku,

57 ÚHCP P PZ zabezpečuje plnenie úloh v oblasti kontroly hraníc, boja proti nelegálnej migrácii a prevádzkaniu, hraničnej kontroly, analýzy rizík, spolupráce s agentúrou Frontex, analýzy cestovných dokladov, povoľovania pobytu cudzincom, kontroly pobytu cudzincov, vyhostovania cudzincov, vízovej praxe a vo vymedzenom rozsahu na úseku azylového konania a realizácii dublinského nariadenia.

pričom tieto služby sa poskytujú aj MBS s udeleným azylom a poskytnutou doplnkovou ochranou. Obec Rovné poskytuje právne poradenstvo MBS počas konania o udelenie azylu na východnom Slovensku. Slovenská humanitná rada poskytuje právne poradenstvo MBS počas konania o udelenie azylu na západnom a strednom Slovensku. Občianske združenie Marginal poskytuje pomoc MBS s udeleným azylom a poskytnutou doplnkovou ochranou na strednom a východnom Slovensku.

Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov monitoruje vstup cudzincov (aj MBS) na územie SR a do azylového konania, prijímacie podmienky v azylových zariadeniach a v detských domovoch pre MBS. IOM poskytuje pomoc pri zlučovaní MBS s rodinnými príslušníkmi, resp. má možnosť zabezpečiť asistovaný dobrovoľný návrat MBS do krajiny pôvodu alebo inej krajiny, ako aj reintegračnú pomoc. Okrem štátneho rozpočtu, ktorým sú financované detské domovy a zariadenia pre žiadateľov o azyl, je starostlivosť o MBS spolufinancovaná aj prostredníctvom fondov EÚ⁵⁸ spravovaných MV SR. Z týchto prostriedkov bola doposiaľ financovaná právna, psychologická a sociálna pomoc pre MBS poskytovaná MVO, pomoc v azylovom konaní, prípadne iná oprávnená pomoc⁵⁹.

58 Všeobecný program Solidarita a riadenie migračných tokov: Európsky fond pre utečencov, Európsky fond pre návrat Európsky fond pre integráciu štátnych príslušníkov tretích krajín a Fond pre vonkajšie hranice.

59 Napr. učebnice, poplatky v školskom zariadení, uhrádzajú sa krúžky, vstup do posilňovne, voľnočasové aktivity, vzdelávacie kurzy.

Vstup maloletých bez sprievodu na Slovensko a následné postupy

Druhá kapitola približuje motivácie a okolnosti, pre ktoré maloletí cudzinci bez sprievodu prichádzajú do SR, podmienky vstupu a postupy, ktoré relevantné subjekty vykonávajú po nájdení maloletého bez sprievodu na území SR. V kapitole sa taktiež popisuje postup pri ustanovení opatrovníka a poručníka, ako aj postup pri určovaní veku ak existujú pochybnosti o veku cudzinca. Právna úprava pobytu MBS v SR tvorí záver tejto kapitoly.

2.1 Motivácie a okolnosti vstupu MBS na územie SR

Migráciu MBS je možné rovnako ako migráciu dospelých deliť na nútenú a dobrovoľnú. Nútená, nedobrovoľná migrácia detí na Slovensko býva spájaná s porušovaním ich práv, prenasledovaním, obchodovaním s ľuďmi (deťmi), vojnovými konfliktmi, verbovaním do ozbrojených zložiek, zneužívaním a s inými konaniami namierenými proti deťom, ale aj zlou ekonomickou situáciou rodiny a nutnosťou prispievať do rodinného rozpočtu. Dobrovoľná migrácia MBS na Slovensko s cieľom napr. prežitia dobrodružstva je skôr výnimočná. Z dostupných štatistických údajov vyplýva, že MBS, ktorí boli nájdení

na území SR za posledných päť rokov, pochádzajú najmä z politicky a bezpečnostne nestabilných regiónov (Afganistan, Somálsko, Pakistan) alebo zo štátov známych skôr svojou zlou ekonomickou situáciou (Moldavsko). Častým javom je migrácia MBS za účelom zlúčenia s rodinou žijúcou v tretej krajine t. j. SR nie je cieľovou krajinou a MBS smeruje do krajiny, kde sa nachádzajú jeho rodičia alebo najbližší žijúci plnoletí príbuzní.⁶⁰ Z výskumu Ligy za ľudské práva vyplýva, že zamestnanci štátnych orgánov SR, ktorí prichádzajú s MBS do kontaktu, uvádzajú ako príčiny ich úteku z krajín pôvodu napr. porušovanie ľudských práv, vojnový konflikt, zlú ekonomickú situáciu alebo nepriaznivé životné podmienky.⁶¹

V podmienkach SR sa zväčša ako prví dozvedajú o motiváciách a okolnostiach odchodu MBS z krajín pôvodu a ich vstupu na územie EÚ/Slovenska príslušníci PZ z jednotlivých policajných útvarov, buď priamo na hraniciach, alebo vo vnútrozemí krajiny⁶². Niektorí MBS z dôvodu odlúčenia od rodiny, prežitej traumy, násilia, vojny a iných príčin nie sú schopní a/alebo ochotní hovoriť o týchto skutočnostiach ihneď po príchode na Slovensko, pretože „tieto zážitky v nich mohli vyvolať hlboko zakorenený pocit bezmocnosti a tým podkopať schopnosť dôverovať iným.“⁶³ Po prijatí MBS do Detského domova pre MBS sa umožňuje maloleťmu dieťaťu zorientovať sa a adaptovať v novom prostredí. Odporúčaná adaptačná fáza trvá minimálne dva týždne. Počas tejto adaptačnej fázy vykonávajú orgány SPOD a SK v spolupráci so zariadením opatrenia na ochranu jeho práv a právom chránených záujmov a zisťujú (v prítomnosti tlmočníkov, resp. odborných zamestnancov so znalosťou cudzieho jazyka, ktorému MBS rozumie) názor na všetky skutočnosti, ktoré sa ho týkajú, napr. aj na dôvody odchodu z krajiny pôvodu a vstupu na územie SR⁶⁴.

Z vyššie uvedených informácií vyplýva, že informácie o motivácii/príčinách odchodu MBS z krajiny pôvodu získavajú slovenské orgány najmä z výpovedí samotných MBS nájdených na území SR.

SR doposiaľ nerealizovala v spolupráci s tretími krajinami žiadne projekty, aktivity alebo iniciatívy na zistenie príčin migrácie detí, resp. predchádzania tomuto fenoménu.

60 Informácia poskytnutá ÚPSVaR.

61 Pozri str. 15, FAJNOROVÁ, K., ŠTEVULOVÁ, Z.: Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe. Gerthofer, 2009.

62 Najmä pri spisovaní zápisnic o podaní vysvetlenia podľa zákona o Policajnom zbore.

63 Bod 47 Všeobecného komentára č. 6 k Dohovoru.

64 Informácia poskytnutá ÚPSVaR.

2.2 Podmienky vstupu MBS na územie SR

Vo všeobecnosti platí, že každý štátny príslušník tretej krajiny sa pri vstupe na územie SR musí preukázať platným cestovným dokladom, platným vízom (ak sa vyžaduje) alebo platným povolením na pobyt a splniť ďalšie podmienky ustanovené Kódexom schengenských hraníc (ďalej len „Kódex“).⁶⁵ MBS, ktorí prekračujú vonkajšiu hranicu, sa podrobujú rovnakým kontrolám na vstupe ako dospelí a tiež sa musia vedieť preukázať tými istými potrebnými dokladmi.

Podľa ustanovení Kódexu policajný útvar odoprie vstup na územie SR štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ktorý nespĺňa podmienky. Týmto nie je dotknuté uplatňovanie osobitných ustanovení, ktoré sa týkajú práva na azyl, medzinárodnú ochranu alebo na vydanie víz na dlhodobý pobyt⁶⁶. V prípade MBS však SR môže uplatňovať miernejšie ustanovenie Kódexu, podľa ktorého „štátnym príslušníkom tretej krajiny, ktorí nespĺňajú jednu alebo viac podmienok, môže ČS povoliť vstup na svoje územie z humanitárnych dôvodov, z dôvodov štátneho záujmu alebo z dôvodu medzinárodných záväzkov“⁶⁷. Príkladom medzinárodného záväzku SR je napr. ustanovenie článku 3 a článku 10 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa⁶⁸ a článku 33 ods. 1 Dohovoru o právnom postavení utečencov⁶⁹. Uvedené platí pre všetky kategórie MBS, t. j. pre tých, ktorí boli zadržaní na pozemnej hranici alebo na letisku bez ohľadu na to, či požiadali, alebo nepožiadali o azyl, ako aj tých, ktorí sa dobrovoľne dostavili napr. na políciu alebo do inej inštitúcie na území SR. Rovnaká právna úprava sa vzťahuje aj na prípady, ak sú pochybnosti o veku maloletého a ešte nedošlo k lekárskeму vyšetreniu na určenie veku. V prípade, že o vstup žiada štátny príslušník tretej krajiny, ktorý o sebe vyhlási, že je MBS, je povinný podrobiť sa

⁶⁵ Pozri článok 5 ods. 1 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) 562/2006 z 15. marca 2006, ktorým sa ustanovuje kódex Spoločenstva o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (Kódex schengenských hraníc).

⁶⁶ Článok 13 ods. 1 Kódexu schengenských hraníc: „Vstup na územie ČS sa odoprie štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ktorý nespĺňa všetky podmienky na vstup stanovené v článku 5 ods. 1 a nepatrí do kategórií osôb, ktoré uvádza článok 5 ods. 4. Týmto nie je dotknuté uplatňovanie osobitných ustanovení, ktoré sa týkajú práva na azyl, medzinárodnú ochranu alebo na vydanie víz na dlhodobý pobyt.“

⁶⁷ Pozri článok 5 ods. 4 písm. c) Kódexu schengenských hraníc: „Štátnym príslušníkom tretej krajiny, ktorí nespĺňajú jednu alebo viac podmienok v odseku 1, môže ČS povoliť vstup na svoje územie z humanitárnych dôvodov, z dôvodov štátneho záujmu alebo z dôvodu medzinárodných záväzkov.“

⁶⁸ Článok 3 Dohovoru o právach dieťaťa: „Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnyimi alebo zákonodarnými orgánmi.“ Článok 10 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: „Za účelom spojenia rodiny a v súlade so záväzkom podľa článku 9 ods. 1 štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, posudzujú žiadosti dieťaťa alebo jeho rodičov o vstup na územie štátu, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, alebo o jeho opustenie pozitívnym, humánnym a urýchleným spôsobom. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, ďalej zabezpečia, aby podanie takej žiadosti nemalo žiadne nepriaznivé dôsledky pre žiadateľa alebo členov jeho rodiny.“

⁶⁹ Článok 33 ods. 1 Dohovoru o právnom postavení utečencov: „Žiadny zmluvný štát nevyhostí utečenca akýmkoľvek spôsobom alebo ho nevráti na hranice územia, na ktorých by jeho život alebo osobná sloboda boli ohrozené z dôvodov jeho rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov.“

lekárskemu vyšetreniu na určenie jeho veku; to neplatí, ak je celkom zjavné, že ide o maloletú osobu⁷⁰.

2.3 Postupy po nájdení MBS, ktorí nie sú žiadateľmi o azyl

Ako už bolo uvedené vyššie, väčšina MBS je nájdených príslušníkmi PZ v blízkosti hraníc, zväčša až po neoprávnenom vstupe na územie SR. V sledovanom období rokov 2009 – 2013 bolo podľa údajov miestne príslušných úradov práce, sociálnych vecí a rodiny nájdených na území SR spolu 775⁷¹ MBS, resp. podľa údajov ÚHCP P PZ 693 MBS⁷². Tento rozdiel je zapríčinený tým, že ÚHCP P PZ vedie štatistické údaje len o MBS, ktorí boli zadržaní pri neoprávnenom prekročení štátnej hranice a neoprávnenom pobyte. V praxi však nie každý MBS nájdený na území SR je na neoprávnenom pobyte, resp. neoprávnené prekročil štátnu hranicu.⁷³

Ak sa osoba nevie preukázať platným dokladom totožnosti a platným povolením na pobyt alebo platným vízom (ak sa vyžaduje), príslušníci PZ takúto osobu vyzvú, aby sa v ich sprievode dostavila na príslušný policajný útvar s cieľom spísať zápisnicu o podaní vysvetlenia. O tom, že sa cudzinec vyhlasuje za MBS, sa príslušníci PZ dozvedia v niektorých prípadoch už počas prvotných úkonov, resp. najneskôr počas spisovania zápisnice o podaní vysvetlenia. Policajný útvar bezodkladne oznámi nájdenie MBS orgánu SPOD a SK. Ak príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny zistí, že MBS nemôže byť zverený do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby alebo príbuzného, podá podľa ustanovení Občianskeho súdneho poriadku⁷⁴ návrh na vydanie predbežného opatrenia, na základe ktorého sa MBS umiestni do zariadenia na výkon rozhodnutia súdu (detského domova). O návrhu rozhodne súd do 24 hodín od jeho doručenia. V prípade existencie pochybností o veku cudzinca, ktorý o sebe vyhlasuje, že je MBS, môže príslušník PZ nariadiť lekárske vyšetrenie na určenie veku. Tieto lekárske vyšetrenia sa uskutočňujú bez dohľadu zamestnancov úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (bližšie pozri podkapitolu 2.7).

Po prijatí do detského domova sa MBS poskytuje starostlivosť v tzv. adaptačnej fáze, ktorá slúži najmä na zorientovanie sa v novom prostredí. Počas tejto adaptačnej fázy vykonávajú orgány SPOD a SK v spolupráci so zariadením

⁷⁰ Pozri § 111 ods. 6 Zákona o pobyte cudzincov.

⁷¹ Štatistický údaj poskytnutý ÚPSVaR.

⁷² Štatistický údaj poskytnutý ÚHCP P PZ.

⁷³ Informácia poskytnutá ÚHCP P PZ.

⁷⁴ § 75 a § 75a Občianskeho súdneho poriadku.

všetky opatrenia na ochranu jeho práv a právom chránených záujmov a zisťujú názor na všetky skutočnosti, ktoré sa ho týkajú, napr. potreby a záujmy MBS, dôvody odchodu z krajiny pôvodu a vstupu na územie SR, názor MBS na jeho premiestnenie, zlúčenie s rodinou, návrat do krajiny pôvodu, udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany a pod. V priebehu adaptačnej fázy, resp. po jej uplynutí opatrovník/poručník v spolupráci s Detským domovom pre MBS zhodnotí, ktoré z možností riešenia bude sledovať najlepší záujem dieťaťa a navrhuje ďalší postup.

Opatrenia v záujme MBS sa vykonávajú bezodkladne (aj v prípade, ak úrad nie je ešte právoplatným rozhodnutím súdu ustanovený za opatrovníka) a MBS sa poskytuje najmä veku primeraná starostlivosť, poradenstvo a realizuje sa zdravotná a karanténna lekárska starostlivosť.

2.4 Postupy po nájdení MBS, ktorí žiadajú o azyl

MBS nemajú spôsobilosť na právne úkony, čo znamená, že za MBS, ktorí boli zadržaní na hranici alebo na území SR a prejavili vôľu požiadať o azyl, podávajú vyhlásenie o azyle/doplnkovej ochrane zákonní zástupcovia, resp. súdom ustanovený opatrovník⁷⁵. Ak by vyhlásenie podal MBS sám, konanie o azyle sa nezačne.⁷⁶ Z tohto dôvodu MBS vstupujú do konania o udelenie azylu až vtedy, keď im súd ustanoví opatrovníka. To znamená, že v prípade MBS sa žiadosti o azyl nepodávajú priamo na hraniciach, ale až po umiestnení MBS do zariadenia na výkon rozhodnutia súdu (detského domova). Žiadosť MBS o udelenie azylu podáva zákonný zástupca alebo súdom ustanovený opatrovník na príslušnom policajnom útvere, v ktorého územnom obvode sa nachádza detský domov.

Súd je povinný bezodkladne ustanoviť opatrovníka každému MBS, a to ihneď po jeho umiestnení do detského domova (pre bližšie informácie o ustanovení opatrovníka pozri podkapitolu 2.6). Zákonný zástupca alebo opatrovník informuje policajný útvar o zámere podať žiadosť MBS o azyl v predstihu z dôvodu zabezpečenia tlmočníka. V dohodnutý deň sa MBS spolu s opatrovníkom/poručníkom dostavia na príslušný policajný útvar s cieľom spísať zápisnicu o podaní vysvetlenia a vyhlásenie cudzinca, že žiada o azyl/doplnkovú ochranu.

Po začatí azylového konania má MBS 24 hodín na to, aby sa dostavil do azylového zariadenia Migračného úradu Záchytného tábora v Humennom, v kto-

⁷⁵ Pozri § 3 ods. 1 zákona o azyle.

⁷⁶ Pozri § 3 ods. 1 zákona o azyle.

rom sa umiestňujú všetci žiadatelia o azyl, aby podstúpili lekárske vyšetrenia. Preprava MBS do záchytného tábora prebieha v sprievode povereného zamestnanca detského domova, resp. aj príslušníka PZ, ak je to nevyhnutné.

V niektorých prípadoch splnomocňujú zákonní zástupcovia alebo opatrovníci právnikov Centra právnej pomoci alebo MVO/advokátov na zastupovanie MBS v konaní o udelenie azylu. V súčasnosti, okrem orgánu SPOD a SK⁷⁷, poskytujú bezplatné právne poradenstvo MBS v azylovom konaní Centrum právnej pomoci, Obec Rovné na východnom a strednom Slovensku a Slovenská humanitná rada na západnom Slovensku.

Zamestnanci Migračného úradu v Záchytnom tábore v Humennom zabezpečujú poučenie MBS o jeho právach a povinnostiach počas azylového konania do 15 dní odo dňa príchodu do zariadenia. V záchytnom tábore prevezme MBS aj „Preukaz žiadateľa o azyl“, ktorý sa vydáva aj MBS mladším ako 15 rokov.

Vstupný pohovor s MBS vykonáva zamestnanec Záchytného tábora v Humennom, ktorý všetky podklady zasiela na Procedurálny odbor Migračného úradu v Bratislave konkrétnemu zamestnancovi Migračného úradu. Tento zamestnanec je označovaný ako „rozhodovač“ a má za úlohu vydať rozhodnutie. Z dôvodu objasnenia určitých informácií môže rozhodovač uskutočniť ďalší pohovor s MBS, ktorý prebieha vždy v prítomnosti opatrovníka a tlmočníka. Migračný úrad zabezpečuje pre MBS tlmočníka rovnakého pohlavia, ako je MBS. Pohovor sa vedie s ohľadom na vek, rozumovú a vôľovú vyspelosť MBS a môže sa v prípade potreby aj prerušiť. Na prípady, kedy MBS požiadať o udelenie azylu, sú vyčlenení dvaja pracovníci Procedurálneho odboru Migračného úradu (muž a žena).⁷⁸ Osobitné postavenie má žiadateľ o udelenie azylu, ktorý je MBS aj pri posudzovaní žiadosti o udelenie azylu, keďže žiadosť o udelenie azylu nie je možné v jeho prípade zamietnuť ako zjavne neopodstatnenú.

Azylové konanie v prípade MBS trvá rovnako ako u dospelých žiadateľov o azyl, t. j. 90 dní odo dňa podania žiadosti o azyl. Túto lehotu môže Migračný úrad v odôvodnených prípadoch predĺžiť o ďalších maximálne 90 dní.

V rokoch 2009 – 2013 podalo žiadosť o azyl na Slovensku 57 MBS, z čoho väčšinu tvorili chlapci vo veku od 16 do 17 rokov. Najčastejšími krajinami pôvodu boli Afganistan (22 žiadostí) a Moldavsko (19 žiadostí). Ostatné krajiny, ako napr. Bangladéš, Pakistan, Somálsko mali od 3 do 1 podaných žiadostí za sledované obdobie. Počet žiadostí MBS má od roku 2009 klesajúcu tenden-

⁷⁷ Informácia poskytnutá MPSVR SR.

⁷⁸ Informácia poskytnutá Migračným úradom.

ciu: v roku 2009 bolo podaných najviac žiadostí o azyl (28 žiadostí) a najnižší počet bol zaznamenaný v roku 2012 (4 žiadosti) a v roku 2013 (5 žiadostí).

Z tohto počtu nebol žiadnemu MBS udelený azyl podľa Dohovoru o právnom postavení utečencov, resp. § 8 zákona o azyle. Azyl z humanitných dôvodov bol udelený v 4 prípadoch. Najviac medzinárodnej ochrany MBS bolo poskytnutej vo forme doplnkovej ochrany, a to v počte 10 (bližšie pozri v prílohe tabuľky 1.1 až 1.4).

2.5 Tréningy pre príslušníkov Policajného zboru

Podľa vyjadrenia ÚHCP P PZ, ÚHCP P PZ nerealizovalo pre pracovníkov polície tréningy zamerané na rozpoznanie/identifikovanie MBS, ktorý sa snaží vstúpiť na územie alebo je na území nájdený, ale realizujú sa tréningy v oblasti identifikácie obetí obchodovania s ľuďmi. Liga za ľudské práva realizovala v rokoch 2009, 2010 a 2012 projekty nazvané „Rozvíjanie multikultúrnych zručností a právnych vedomostí zamestnancov a budúcich zamestnancov vybraných odvetví štátnej správy“, v rámci ktorých sa vzdelávali aj príslušníci PZ v oblasti azylového a cudzineckého práva.

Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality v spolupráci s IOM realizovalo od roku 2009 školenia prostredníctvom tréningového modulu „Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi“. V rámci školení boli vyškolené tieto zložky: vyšetrovatelia PZ, príslušníci operatívnych služieb PZ, ďalej príslušníci PZ so zameraním na prácu s komunitami, príslušníci PZ z oddelení komunikácie a prevencie, príslušníci Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ, príslušníci PZ zaradení na oddeleniach hraničnej kontroly a na útvaroch policajného zaistenia pre cudzincov a zamestnanci Migračného úradu MV SR. Školenie absolvovali aj vybraní pracovníci úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, odborní zamestnanci a vychovávateľia priameho kontaktu s obeťmi obchodovania s ľuďmi vybraných detských domovov a špeciálne všetci zamestnanci Detského domova pre MBS. V rámci zvyšovania odbornosti zamestnancov štátnych a neštátnych subjektov prostredníctvom školení realizovaných a organizačne zabezpečených MV SR bolo k problematike obchodovania s ľuďmi preškolených za obdobie rokov 2011 až 2014 (do 30. 6. 2014) celkom 1 335 osôb.

Okrem uvedeného tréningového modulu SR začala od roku 2012 využívať v rámci školiacich aktivít v tejto oblasti aj príručku Agentúry FRONTEX „Boj proti obchodovaniu s ľuďmi“ (ďalej len príručka), ktorá je určená pre službu hraničnej polície a na obsahu ktorej sa podieľal aj expert zo SR. Príručka sa

zameriava na identifikáciu a odhaľovanie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi a obchodníkov s ľuďmi počas hraničných kontrol⁷⁹. Pre subjekty národného referenčného mechanizmu je k dispozícii aj Metodická pomôcka zameraná na postup všetkých zainteresovaných subjektov v prípadoch poskytovania pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi s osobitným zameraním na špecifickú postup v prípade obetí obchodovania s ľuďmi cudzincov, ako aj v prípade maloletých obetí obchodovania s ľuďmi.

2.6 Ustanovenie opatrovníka a poručníka MBS v SR

Každý MBS nájdený na území SR musí mať súdom ustanoveného zástupcu. Uvedený postup nižšie sa vzťahuje na všetkých MBS bez ohľadu na ich právne postavenie. Zastupovanie MBS, ktorí sa nachádzajú na Slovensku bez svojich rodičov alebo iných zákonných zástupcov, je zabezpečované prostredníctvom inštitútov náhradnej právnej ochrany, ktorými sú opatrovníctvo a poručníctvo.

Základný rozdiel medzi opatrovníctvom a poručníctvom spočíva najmä v dĺžke trvania poručenského pomeru a v obsahu právneho pomeru poručníctva a opatrovníctva⁸⁰. Opatrovník je ustanovovaný súdom na ochranu určitého konkrétneho záujmu MBS a vykonáva tak súdom konkrétne vymedzené práva a povinnosti za rodičov až do ustanovenia poručníka. Poručník vo všeobecnosti vykonáva práva a povinnosti za rodičov.

Ustanovenie opatrovníka alebo poručníka sa riadi Zákonom o rodine a Občianskym súdnym poriadkom. Ak obaja rodičia maloletého dieťaťa zomreli, boli pozbavení výkonu rodičovských práv a povinností, bol pozastavený výkon ich rodičovských práv a povinností alebo nemajú spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, súd ustanoví maloletému dieťaťu poručníka, ktorý bude zabezpečovať jeho výchovu, zastupovať ho a spravovať jeho majetok.⁸¹ Súd ustanoví maloletému dieťaťu opatrovníka aj vtedy, ak je to potrebné z iných dôvodov a zároveň je to v záujme maloletého dieťaťa⁸². O ustanovení opatrovníka alebo poručníka sa rozhoduje v tzv. konaniach vo veciach starostlivosti súdu o maloletých⁸³.

79 Pozri KUBOVIČOVÁ, K.: Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany a nútených návratov v Slovenskej republike. Malá tematická štúdia Národného kontaktného bodu Európskej migračnej siete v Slovenskej republike. 2013. str. 42.

80 CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M.: Rodinné právo. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2008. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9, str. 155.

81 Pozri § 56 ods. 1 zákona o rodine.

82 Pozri § 60 zákona o rodine.

83 § 176 a nasl. OSP.

Ak MBS nemá zákonného zástupcu, súd je povinný bezodkladne ustanoviť opatrovníka MBS, a to ihneď po jeho umiestnení do detského domova. Funkciu opatrovníka MBS na Slovensku vykonáva vo väčšine prípadov (ak nie je za opatrovníka súdom ustanovený rodinný príslušník MBS) orgán SPOD a SK (t. j. úrad práce, sociálnych vecí a rodiny), v ktorého obvode sa nachádza detský domov, do ktorého má byť MBS umiestnený. Návrh na ustanovenie opatrovníka podáva príslušný úrad práce sociálnych vecí a rodiny⁸⁴. Zo šiestich typov opatrovníctva, ktoré pozná slovenský právny poriadok, sa pri MBS ustanovuje „opatrovníctvo z iných dôvodov a zároveň je to v záujme maloletého dieťaťa“⁸⁵. Súd vymedzí rozsah práv a povinností opatrovníka tak, aby bol splnený účel, na ktorý bol opatrovník ustanovený, a aby boli dostatočne chránené záujmy maloletého dieťaťa.

Návrh na ustanovenie poručníka MBS podáva podľa § 60 zákona o rodine príslušnému súdu ÚPSVaR. V sledovanom období rokov 2009 – 2013 boli orgány SPOD a SK ustanovené za poručníka len v ojedinelých prípadoch, pričom do času, kým nie je maloletému dieťaťu ustanovený poručník, alebo do času, kým sa ustanovený poručník neujme svojej funkcie, ich funkciu vykonáva opatrovník, ktorého právomoci bývajú súdom vymedzené pomerne široko – zastupovanie MBS pri všetkých právnych úkonoch. V roku 2009 nebol ustanovený poručník ani v jednom prípade, v roku 2010 a 2011 bol ustanovený v jednom prípade, v roku 2012 v troch prípadoch a v roku 2013 v dvoch prípadoch MBS⁸⁶.

Obsahom funkcie poručníka je zabezpečovať výchovu, zastupovať MBS, spravovať jeho majetok. Poručník nie je zodpovedný za vyživovanie MBS (zabezpečuje to detský domov) a nemusí (môže) sa osobne starať o MBS, dohliada na rozsah a spôsob starostlivosti poskytovanej MBS. Na rozhodnutia o podstatnej veci si poručník musí vyžiadať schválenie súdu. Súd sústavne sleduje spôsob výkonu funkcie poručníka a najmenej dvakrát do roka ho hodnotí v súčinnosti s obcou a orgánom SPOD a SK⁸⁷. Pri zániku poručníctva poručník predloží súdu záverečný účet zo správy majetku MBS najneskôr do 2 mesiacov po zániku poručníctva. Orgán SPOD a SK vo vzťahu k MBS vykonáva aj tieto úlohy: podáva v mene MBS žiadosť o udelenie azylu alebo o poskytnutie doplnkovej ochrany a zastupuje dieťa v konaní o azyle; podáva opravný prostriedok proti rozhodnutiu ÚHCP P PZ v prípade, ak zistí nezákonné

84 V rokoch 2009 až 2013 funkciu opatrovníka vo vzťahu k MBS vykonávali vo väčšine prípadov Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Trenčín a Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Stropkov, detašované pracovisko Medzilaborce.

85 Pozri § 60 ods. 1 zákona o rodine.

86 Štatistické údaje pochádzajú z Ligy za ľudské práva vyžiadané na základe zákona o slobodnom prístupe k informáciám.

87 § 180 ods. 3 OSP.

administratívne vyhostenie; podáva opravný prostriedok proti rozhodnutiu Migračného úradu, ktorým sa MBS neudeluje azyl; pomáha pri zlučovaní s rodinou, ak sa táto nachádza na území iného štátu; vykonáva ďalšie opatrenia na ochranu práv a právom chránených záujmov MBS.

2.7 Určovanie veku MBS

V súčasnosti existujú na Slovensku dve právne úpravy určovania veku štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí o sebe vyhlásia, že sú maloletí. Jedno konanie prebieha na základe zákona o azyle a vzťahuje sa na žiadateľov o medzinárodnú ochranu a druhé podľa zákona o pobyte cudzincov vzťahujúce sa na cudzincov, ktorí nepožiadali o azyl.

Právna úprava určovania veku podľa postupu upravenom v zákone o azyle sa v praxi aplikuje v prípade, ak Migračný úrad má pochybnosť o veku žiadateľa o udelenie azylu, ktorý o sebe tvrdí, že je maloletým cudzincom. Migračný úrad na začiatku azylového konania poučí MBS a jeho opatrovníka/poručníka o možnosti vykonať lekárske vyšetrenie na určenie veku, o spôsobe jeho vykonania a o dôsledkoch vyšetrenia na posúdenie žiadosti o udelenie azylu, ako aj o dôsledkoch odmietnutia vyšetrenia. Na uskutočnenie lekárskeho vyšetrenia v prípade MBS je potrebný súhlas zákonného zástupcu alebo opatrovníka. Ak zákonný zástupca alebo opatrovník odmietne poskytnúť Migračnému úradu súhlas na jeho vykonanie, MBS sa na účely zákona o azyle považuje za plnoletú osobu. V prípade, že na základe lekárskeho vyšetrenia nie je možné určiť, či MBS je, alebo nie je plnoletou osobou, Migračný úrad ho na účely zákona o azyle považuje za maloletú osobu. Ak výsledkom lekárskeho vyšetrenia je záver, že cudzinec je plnoletý, Migračný úrad o tom bezodkladne informuje zákonného zástupcu alebo opatrovníka MBS a príslušný súd a s cudzincom ďalej koná ako s plnoletou osobou. Vek určený odborníkom sa zaregistruje do spisu týkajúceho sa podanej žiadosti o azyl ako vek cudzinca.

Pre MBS, ktorí nie sú žiadateľmi o azyl, sa aplikujú ustanovenia zákona o pobyte cudzincov týkajúce sa určovania veku⁸⁸. Podľa tejto zákonnej úpravy sa štátny príslušník tretej krajiny, ktorý o sebe vyhlási, že je maloletý, má povinnosť podrobiť lekárskej vyšetreniu na určenie jeho veku. Toto neplatí v prípade, ak je celkom zjavné, že štátny príslušník tretej krajiny je maloletý. Lekárske vyšetrenie aj s výsledkom sa uskutočňuje zväčša pár hodín po nájdení štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý o sebe tvrdí, že je maloletý. Rozdiel medzi úpravou v zákone o azyle a úpravou v zákone o pobyte cudzincov

88 § 111 ods. 6 zákona o pobyte cudzincov.

je v tom, že zákon o pobyte cudzincov považuje štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa má podrobiť lekárskeho vyšetreniu, za plnoletú osobu, a to až do výsledku lekárskeho vyšetrenia na určenie veku. V takýchto prípadoch štátny príslušník tretej krajiny nemôže požívať práva dieťaťa a koná sa s ním ako s dospelým, až kým sa nepreukáže, že je maloletý. Ak na základe lekárskeho vyšetrenia nie je možné určiť, či ide o maloletú alebo plnoletú osobu, na konanie podľa zákona o pobyte cudzincov sa štátny príslušník tretej krajiny považuje za maloletú osobu. Policajný útvar je povinný poučiť štátneho príslušníka tretej krajiny o oprávnení nariadiť vykonanie lekárskeho vyšetrenia na určenie veku, spôsobe jeho vykonania a dôsledkoch vyšetrenia na konanie podľa tohto zákona, ako aj o dôsledkoch odmietnutia vyšetrenia.⁸⁹ Výsledkom lekárskeho vyšetrenia je záver o veku štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý príslušný policajný útvar následne v konaní zaregistruje do spisu a do príslušných informačných systémov PZ ako vek cudzinca a ak je to relevantné aj do spisovej dokumentácii MBS vedeného príslušným úradom práce, sociálnych vecí a rodiny a Detským domovom pre MBS.

Na Slovensku sa určuje tzv. „kostný vek“ cudzinca, a to na základe lekárskeho vyšetrenia, ktoré uskutočňuje lekár – rádiológ podľa RTG snímky zápästia (prípadne iných častí tela).

V rokoch 2009 – 2013 sa väčšina lekárskeho vyšetrení na určenie veku štátnych príslušníkov tretích krajín vykonávala po neoprávnenom vstupe cudzincov na územie SR z Ukrajiny (t. j. podľa právnej úpravy zákona o pobyte cudzincov. Podľa údajov ÚHCP P PZ⁹⁰ bolo v roku 2013 vykonaných 12 lekárskeho vyšetrení na určenie veku štátnych príslušníkov tretích krajín tvrdiacich, že sú MBS. Všetci boli vyhlásení za plnoletých. V roku 2012 bolo vykonaných 70 lekárskeho vyšetrení štátnych príslušníkov tretích krajín, pričom v dvoch prípadoch bola potvrdená maloletosť. Vyskytli sa aj prípady, keď lekárske vyšetrenia boli nariadené po umiestnení MBS do detských domovov.

2.8 Povolenia na pobyt pre MBS v SR

Pobyt každého štátneho príslušníka tretej krajiny na Slovensku musí byť právne upravený. Zo zákona o pobyte cudzincov majú MBS nárok na tolerovaný pobyt, ak nie je dôvod na zamietnutie žiadosti.⁹¹ Žiadosť podáva zákonný zástupca alebo opatrovník na policajnom útvar, a to v prípade každého MBS bez ohľadu na to, či bol nájdený v blízkosti hraníc alebo vo vnútrozemí. Ak má

89 § 127 ods. 1 zákona o pobyte cudzincov.

90 Informácia poskytnutá ÚHCP P PZ.

91 § 58 ods. 2 písm. a) zákona o pobyte cudzincov: „Policajný útvar udolí povolenie na tolerovaný pobyt cudzincovi, ktorý je maloletým dieťaťom nájdeným na území SR“.

príslušník PZ pochybnosť o veku cudzinca, môže nariadiť uskutočnenie lekárskeho vyšetrenia, ktoré sa uskutočňuje zväčša pár hodín po jeho/jej nájdení. Ak sa potvrdí maloletosť cudzinca, žiadosť o tolerovaný pobyt sa podáva až po umiestnení MBS do detského domova.

Ak MBS prostredníctvom svojho zákonného zástupcu alebo opatrovníka podá žiadosť o udelenie azylu, povolenie na tolerovaný pobyt mu zanikne. Počas doby rozhodovania o jeho/jej žiadosti o azyl má na území SR oprávnený pobyt. Ak má Migračný úrad pochybnosť o veku cudzinca, ktorý o sebe tvrdí, že je maloletý, nemá to vplyv na oprávnenosť jeho/jej pobytu podľa zákona o azyle. V prípade, že Migračný úrad neudolí MBS medzinárodnú ochranu, po skončení azylového konania je zákonný zástupca alebo opatrovník povinný podať novú žiadosť o udelenie povolenia na tolerovaný pobyt.

Ak Migračný úrad udolí MBS medzinárodnú ochranu vo forme azylu, zo zákona o azyle⁹² má MBS nárok na udelenie trvalého pobytu. V prípade poskytnutia doplnkovej ochrany má MBS nárok na udelenie prechodného pobytu.

V prípade, že MBS pred dosiahnutím plnoletosti mal udelený tolerovaný pobyt⁹³ a najmenej 3 roky počas nich študoval na území SR, môže mu MV SR po dosiahnutí plnoletosti udolí trvalý pobyt na neobmedzený čas, a to aj bez splnenia podmienok ustanovených v zákone o pobyte cudzincov vyžadujúcich sa pre udelenie trvalého pobytu.⁹⁴ Táto právna úprava je v zákone o pobyte cudzincov od roku 2012. Doposiaľ tento druh trvalého pobytu nebol udelený žiadnemu bývalému MBS.

Z dostupných štatistických údajov vyplýva, že z počtu 745 MBS, ktorí boli umiestnení v období rokov 2009 – 2013 v detských domovoch, bol udelený tolerovaný pobyt v 11 prípadoch (pozri tabuľky 2.4 a 3.1 v prílohe).

92 § 24 ods. 1 zákona o azyle.

93 Podľa § 58 ods. 2 písm. a) zákona o pobyte cudzincov.

94 § 46 ods. 2 písm. e) zákona o pobyte cudzincov

03

Prijímacie postupy a integračné opatrenia

Táto kapitola sa venuje prijímacím postupom a integračným opatreniam vo vzťahu k MBS zo strán inštitúcií, v ktorých starostlivosti sú umiestnení. Jednotlivo sú opísané postupy a podmienky pri ubytovaní MBS, prístup k materiálnej pomoci, právnej pomoci, zdravotnej starostlivosti, k vzdelaniu a zamestnaniu. V súlade so špecifikáciou štúdie sa rozlišujú v tejto kapitole, tam kde je to relevantné, informácie a údaje zvlášť pre jednotlivé kategórie MBS: MBS, ktorí sú žiadateľmi o azyl, MBS, ktorým bola poskytnutá medzinárodná ochrana, MBS, ktorí nepožiadali o azyl, vrátane tých, ktorí vstúpili na územie SR neoprávnene a/alebo sú obeťami obchodovania s ľuďmi. V súlade so špecifikáciou taktiež zvlášť uvádzame, ak je to relevantné, postupy v prípadoch, ak existujú pochybnosti o veku cudzinca a ešte nedošlo k lekárskemu vyšetreniu a určeniu veku. Vo všeobecnosti však platí v súvislosti s prijímacími a integračnými opatreniami, že pokiaľ existujú pochybnosti o veku cudzinca a čaká sa na výsledok lekárskeho vyšetrenia podľa zákona o pobyte cudzincov, cudzinec sa považuje za plnoletého, a preto nie sú pre neho aplikovateľné opatrenia pre maloletých. V závere kapitoly sú uvádzané verejne dostupné informačné zdroje, ktoré čiastkovo hodnotia/analyzujú niektorý zo segmentov integračnej pomoci, ako aj výzvy, plány (vrátane opatrení integračnej politiky SR vo vzťahu k MBS) a osvedčenú prax v súvislosti so zabezpečením komplexnej starostlivosti MBS v SR, ktorú sme získali od kompetentných štátnych inštitúcií.

3.1 Ubytovanie a materiálne zabezpečenie pre MBS

Migračný úrad je zodpovedný za poskytovanie ubytovania a ďalšej materiálnej starostlivosti pre MBS – žiadateľov o azyl v záchytnom a pobytovom tábore. Umiestňujú sa do rovnakého záchytného alebo pobytového tábora ako dospelí žiadatelia o azyl. Na Slovensku je jeden záchytný tábor (Záchytný tábor v Humennom) a jeden špecializovaný tábor pre zraniteľné skupiny, kde sa umiestňujú aj MBS (Pobytový tábor v Opatovskej Novej Vsi). Podľa zákona o azyle je Migračný úrad povinný vytvoriť v týchto zariadeniach „vhodné podmienky na ubytovanie a starostlivosť pre MBS“ a pri umiestňovaní zohľadniť vek a osobitne umiestniť maloleté osoby.⁹⁵

MBS – žiadatelia o azyl nie sú umiestňovaní v náhradných rodinách ani neexistuje pre nich špecializovaný záchytný alebo pobytový tábor, alebo iné špecializované ubytovacie zariadenie.

MBS, ktorý je obeťou obchodovania s ľuďmi a zároveň je žiadateľom o azyl, sa na základe súdneho rozhodnutia alebo rozhodnutia opatrovníka v prípade potreby môže umiestniť v Detskom domove v Topoľčanoch⁹⁶ alebo v azylovom zariadení Migračného úradu⁹⁷.

Stravovanie je pre MBS zabezpečované bezplatne v záchytnom alebo v pobytovom tábore. Žiadateľom o udelenie azylu mladším ako 18 rokov sa poskytuje aj desiata a olovrant. Oblečenie je takisto zabezpečované priamo v táboroch bezplatne z finančných prostriedkov Migračného úradu alebo z projektov MVO. MBS v azylovom zariadení majú podľa zákona o azyle⁹⁸ právo na vreckové, a to vo výške ½ vreckového dospelé osoby, teda 27 centov na 1 deň. Za aktívnu pomoc pri prácach na úprave zariadenia môže byť danej osobe na návrh vedúceho zariadenia zvýšené vreckové. MBS sa v tábore takisto poskytujú základné hygienické potreby a iné veci, ktoré nevyhnutne potrebujú na prežitie.⁹⁹ Môže ísť napr. o špeciálne zdravotné pomôcky. Tieto prostriedky sú poskytované v závislosti od veku a špecifických potrieb MBS (vek do 1 roka, vek 1 – 3 roky, vek 3 – 18 rokov).

V zariadeniach Migračného úradu, do ktorých sú umiestňovaní MBS, sú stále sociálni pracovníci: v Záchytnom tábore Humenné sú 2 sociálni pracovníci MÚ a 2 sociálni pracovníci MVO. V Pobytovom tábore Opatovská Nová Ves

⁹⁵ Pozri § 39 ods. 1 a 2 zákona o azyle.

⁹⁶ Detský domov v Topoľčanoch má v organizačnej štruktúre špecializovanú skupinu pre prácu s deťmi týranými a zneužívanými, resp. obeťami obchodu s ľuďmi.

⁹⁷ SR zatiaľ nemala takýto prípad.

⁹⁸ § 22 ods. 6 zákona o azyle.

⁹⁹ § 22 ods. 4 zákona o azyle.

je 1 sociálny pracovník MÚ a 3 sociálni pracovníci MVO. Úlohou sociálnych pracovníkov v týchto zariadeniach je okrem iného aj špeciálna starostlivosť o MBS (voľnočasové aktivity, psychologické poradenstvo). Títo pracovníci sa v spolupráci s opatrovníkmi podieľajú na starostlivosti o MBS počas pobytu v azylovom zariadení, vrátane zabezpečenia ich špeciálnych potrieb. Počty sociálnych pracovníkov sú približne konštantné a priemerný počet MBS na 1 sociálneho pracovníka je závislý od konkrétnych počtov MBS v danom čase v danom zariadení. Sociálni pracovníci MÚ sa zúčastňujú rôznych tréningov organizovaných predovšetkým UNHCR a MVO. Významnú úlohu zohrávajú výmenné stretnutia cez sieť ENARO¹⁰⁰, kde si priamo na mieste výkonu práce môžu sociálni pracovníci vymieňať skúsenosti s kolegami z iných krajín¹⁰¹.

V azylových zariadeniach majú MBS možnosť samostatne si pripravovať vlastné jedlá z potravín, ktoré si zadávajú z vlastných finančných zdrojov. Zamestnanci Migračného úradu v týchto zariadeniach nemajú v náplni svojej práce úlohy súvisiace s prípravou MBS do „dospelého života“. V zariadeniach MÚ (najmä v pobytovom tábore) sa im cez sociálnych pracovníkov môže napr. vysvetľovať hospodárenie s peniazmi alebo sa môžu učiť variť, ale v obmedzenej miere, keďže pobytové zariadenie nie je špecializované len pre MBS.

MBS s udeleným azylom alebo poskytnutou doplnkovou ochranou nie sú ubytovávaní v zariadeniach spolu s dospelými, ale v detských domovoch. MPSVaR SR a ÚPSVaR v r. 2010 rozhodli, že v každom samosprávnom kraji je určený jeden detský domov, v ktorom môžu byť v prípade potreby umiestňovaní MBS¹⁰² s udeleným azylom, resp. poskytnutou doplnkovou ochranou. V súčasnosti sú však MBS umiestňovaní len v Detskom domove pre MBS v Medzilaborciach.

Stravovanie MBS s udeleným azylom alebo doplnkovou ochranou v detských domovoch je zabezpečované bezplatne. Rovnako oblečenie je zabezpečované zo zdrojov detských domovov a MBS majú právo na vreckové.

MBS, ktorí nežiadajú o azyl, vrátane tých, ktorí vstúpili na územie SR neoprávnene, takisto nie sú umiestňovaní v zariadeniach, kde sa nachádzajú aj dospelí, ale sú vždy umiestňovaní do detských domovov alebo môžu byť umiestnení aj v náhradných rodinách.

¹⁰⁰ ENARO je medzinárodná sieť medzi 22 európskymi organizáciami zriadenými s cieľom príjmu žiadateľov o azyl.

¹⁰¹ Informácia poskytnutá MÚ.

¹⁰² DeD Tornaľa, DeD Košice, DeD Martin, DeD Bratislava, DeD Holíč, DeD Kollárovo, DeD Horné Orechové.

V období rokov 2009 – 2013 bola starostlivosť o MBS chlapcov, ktorí neboli žiadateľmi o azyl, zabezpečovaná v špecializovanom Detskom domove v Hornom Orechovom a o MBS dievčatá v Detskom domove v Medzilaborciach. Od roku 2013 sa ochrana a starostlivosť o MBS zabezpečuje v Detskom domove pre MBS v Medzilaborciach, pričom v roku 2013 sa MBS umiestňovali aj do Detského domova Lastovička v Trenčíne, ktorý bol k 1. 1. 2013 zlúčený s Detským domovom v Hornom Orechovom. V súčasnosti (2014) sú MBS umiestňovaní v Detskom domove v Medzilaborciach.

Pre MBS, u ktorých je dôvodné podozrenie z obchodovania s ľuďmi, môže zabezpečovať starostlivosť Detský domov v Topolčanoch (detský domov so špecializovanou samostatnou skupinou).

V detských domovoch bolo spolu umiestnených 745 MBS. Najvýraznejší pokles v počte nastal v roku 2013, kedy bolo umiestnených do detských domovov 68 MBS. Najčastejšie MBS pochádzali zo Somálska (231 MBS), Afganistanu (121 MBS) a z Moldavska (121 MBS). Väčšina z nich bola mužského pohlavia vo veku od 16 do 17 rokov (bližšie pozri tabuľky 3.1 až 3.3 v prílohe).

Uvedené detské domovy sú štátnymi zariadeniami. Stravovanie pre MBS je zabezpečované v detskom domove bezplatne, rovnako ako aj oblečenie. Dieťaťu, ktoré bolo umiestnené do zariadenia na výkon rozhodnutia súdu (detského domova), sa poskytuje vreckové a vecné dary. Výška vreckového je závislá od veku dieťaťa a tvorí 8 až 30 % sumy životného minima, t. j. u MBS vo veku 6 – 10 rokov je to 7,30 €, vo veku 10 – 15 rokov je to 10,90 € a nad 15 rokov je to 27,20 €. Príspevok pri dôležitých udalostiach v živote dieťaťa predstavuje 25 % životného minima, t. j. 22,70 €. V detskom domove pre MBS sa poskytuje aj základná starostlivosť spojená s bývaním, stravovaním, obslužnými činnosťami a osobným vybavením ako šatstvo, obuv, hygienické potreby a iné veci osobnej potreby. Detský domov takisto vytvára podmienky pre záujmovú, športovú a kultúrnu činnosť, pracovné uplatnenie a úschovu cenných vecí.

V organizačnej štruktúre detského domova je na prácu s MBS vyčlenený sociálny pracovník, úlohou ktorého je vedenie spisovej dokumentácie MBS, spolupráca s opatrovníkom, MVO, súdmi, kontakt s biologickou rodinou. Psychologické poradenstvo a konzultácie sa zabezpečujú prostredníctvom psychológa detského domova a psychológa Slovenskej katolíckej charity. Služby psychológa Slovenskej katolíckej charity sú dočasné a obmedzené dĺžkou realizácie projektu BAKHITA. Výchovná činnosť je zabezpečovaná 3 vychovávateľmi a 2 pomocnými vychovávateľmi v každej samostatnej skupine. Pri zabezpečení výchovy postupuje detský domov podľa výchovných plánov. Na jedného zamestnanca pripadajú 2 MBS.

V detskom domove pre MBS si MBS môžu v spolupráci so službukonajúcim vychovávateľom pripravovať jedlá a stravu vo vlastnej kuchynke, ktorá je súčasťou samostatnej skupiny, pričom zloženie jedálneho lístka rešpektuje ich kultúrne, resp. náboženské stravovacie zvyklosti. Detský domov sa zaoberá prípravou MBS na prechod do „dospelého života“ a má na to vytvorený plán prípravy na osamostatnenie mladého dospelého. V spolupráci s MVO sa v detskom domove vyučuje slovenský jazyk. MBS sa poskytujú informácie o Slovensku a o možnostiach ich zotrvaní v krajine. Po dosiahnutí 17. roku veku detský domov postupuje podľa vypracovaného plánu osamostatnenia sa MBS.

Podľa zákona o SPOD a SK môže MBS, ak nemá udelenú medzinárodnú ochranu alebo prechodný pobyt, zotrvať v detskom domove len do dosiahnutia plnoletosti.¹⁰³

Liga za ľudské práva realizovala v rokoch 2009, 2010 a 2012 projekty nazvané „Rozvíjanie multikultúrnych zručností a právnych vedomostí zamestnancov a budúcich zamestnancov vybraných odvetví štátnej správy“, v rámci ktorých sa vzdelávali aj zamestnanci úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, ako aj zamestnanci Detského domova pre MBS v Hornom Orechovom. Projekty boli zamerané na rozvíjanie, prehľbovanie a upevňovanie najmä právnych vedomostí z oblasti cudzineckého a azylového práva, pričom každého tréningu sa ako hosť zúčastňovali aj bývalí MBS, ktorí na základe vlastných skúseností s umiestnením do detského domova približovali svoje postoje a názory zúčastneným účastníkom.

MBS, v prípade ktorých existuje pochybnosť o ich veku, sa podrobujú lekárske mu vyšetreniu na určenie veku do niekoľko hodín od ich nájdania na území SR, čiže ešte pred ich umiestnením do detského domova, tzn., že jediným miestom, kde môžu byť spolu s dospelými, je príslušný policajný útvar, ktorý danú osobu našiel. Počas obdobia určovania veku je cudzincovi poskytnutá strava na policajnom útvare.

3.2 Prístup k právnej pomoci

Zákon o azyle¹⁰⁴ špecificky upravuje zastupovanie MBS v konaní o azyle. Platí, že MBS sa v azylovom konaní môže dať zastupovať advokátom alebo fyzickou osobou s plnou spôsobilosťou na právne úkony (napr. právnikom MVO) alebo Centrom právnej pomoci¹⁰⁵. V súčasnosti sa právna pomoc v azylovom konaní

¹⁰³ § 59 ods. 2 písm. d) zákona o SPOD a SK: „Ak bol v detskom domove umiestnený MBS, výkon rozhodnutia súdu sa skončí dosiahnutím plnoletosti.“

¹⁰⁴ § 17a ods. 1.

¹⁰⁵ Centrum právnej pomoci je štátna rozpočtová organizácia. Štát, prostredníctvom neho poskytuje bezplatnú právnu pomoc cudzincom (teda aj MBS) v konaní o azyle.

MBS na východnom a strednom Slovensku poskytuje prostredníctvom MVO obce Rovné a na západnom Slovensku prostredníctvom Slovenskej humanitnej rady. Právnicki sú k dispozícii od začiatku azylového konania cez prípadné súdne konania. Právna pomoc je financovaná z prostriedkov EÚ¹⁰⁶ a z rozpočtu SR. Ako už bolo uvedené, okrem MVO je možné využiť aj služby Centra právnej pomoci, ktoré poskytuje právnu pomoc. V tomto prípade je však právne zastupovanie možné až od štádia vydania (negatívneho) rozhodnutia Migračným úradom (o neudelení azylu, o neposkytnutí doplnkovej ochrany). O právnu pomoc musí opatrovník alebo zákonný zástupca požiadať.

Právnu pomoc pre MBS, ktorým bola udelená medzinárodná ochrana, poskytujú MVO Slovenská katolícka charita a občianske združenie Marginal.

Podľa zákona o SPOD a SK¹⁰⁷ orgán SPOD a SK zabezpečuje MBS na jeho žiadosť právne poradenstvo, resp. zabezpečuje právnu pomoc podľa osobitného predpisu.¹⁰⁸ Bezplatnú právnu pomoc MBS, ktorí sú umiestnení v detských domovoch, poskytuje v súčasnosti cez projekt financovaný z Fondu pre integráciu štátnych príslušníkov tretích krajín Liga za ľudské práva.

V prípade, ak je MBS obeťou obchodovania s ľuďmi a rozhodne sa vstúpiť do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, ktorý zabezpečuje MV SR, je mu poskytnutá právna pomoc v rámci tohto programu bezplatne. Právnu pomoc poskytuje zazmluvnená organizácia, ktorá zároveň zabezpečuje aj komplexnú starostlivosť o obeť obchodovania s ľuďmi.

3.3 Prístup k zdravotnej starostlivosti

V prípade MBS, ktorí požiadali o azyl, sa poskytuje neodkladná zdravotná starostlivosť. Za MBS ju uhradza Migračný úrad. Ďalšia zdravotná starostlivosť sa MBS poskytuje v prípadoch osobitného zreteľa, na základe individuálneho posúdenia. Lekárska starostlivosť sa žiadateľom v záchytnom tábore aj v pobytovom tábore poskytuje zvyčajne na základe lekárskeho posúdenia a odporúčania a v osobitných prípadoch aj posúdenia revízneho lekára Všeobecnej zdravotnej poisťovne. Štát uhradza ošetrovanie u zubného lekára v prípade bolestivých, zápalových a iných neodkladných akútnych stavov. Azylové zariadenie uhradza poplatok za pohotovostný výjazd sanitky. V prípade potreby Migračný úrad uhradza aj inú nevyhnutnú špecializovanú zdravotnú starostlivosť, zabezpečuje psychologické poradenstvo (prípadne MVO), psy-

¹⁰⁶ Európsky fond pre utečencov.

¹⁰⁷ § 29 ods. 4.

¹⁰⁸ § 24 zákona o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi.

chiatrickú liečbu, resp. umiestnenie žiadateľa o azyl na psychiatrickej klinike. MVO zabezpečujú pre žiadateľov o udelenie azylu zdravotnú starostlivosť doplnkového charakteru.

Migračný úrad zabezpečuje základnú zdravotnú starostlivosť priamo v azylových zariadeniach, resp. prostredníctvom zmluvných zdravotníckych zariadení. MBS, ktorí vstúpia do konania o udelenie azylu, sú povinní podrobiť sa zdravotnej prehliadke a karanténym opatreniam v Záchytnom tábore v Humennom, kde sa zisťuje aj prítomnosť infekčnej choroby. Lekárske vyšetrenie vykonáva lekárka prítomná priamo v zariadení, prípadne sa lekárske vyšetrenia uskutočňujú v Nemocnici v Humennom. Po presune MBS do Pobytového tábora v Opatovskej Novej Vsi je lekárska starostlivosť zabezpečená prostredníctvom zdravotnej sestry a zmluvného lekára v nevyhnutnom rozsahu, ktorú uhrádza Migračný úrad.

Zo zákona nie sú MBS ako žiadatelia o azyl povinne verejne zdravotne poistení, ale Migračný úrad MBS zabezpečuje zdravotnú starostlivosť na rovnakej úrovni, ako majú deti občanov SR.

MBS, ktorý je azylant, je povinne verejne zdravotne poistený.¹⁰⁹ Povinne verejne zdravotne poistený je aj maloletý cudzinec, ktorý sa zdržiava na území SR bez zákonného zástupcu alebo fyzickej osoby zodpovednej za jeho výchovu a poskytuje sa mu starostlivosť v zariadení, v ktorom je umiestnený na základe rozhodnutia súdu¹¹⁰, t. j. v detskom domove. Z uvedeného vyplýva, že detský domov zabezpečuje lekársku prehliadku MBS, ktorý nepožiadala o azyl, v rozsahu určenom lekárom vrátane diagnostického a laboratórneho vyšetrenia, očkovania a preventívneho opatrenia, určených orgánom na ochranu zdravia. Poradenstvo a odborná psychologická starostlivosť, vrátane psychodiagnostiky a v prípade potreby aj zabezpečenie psychoterapie je integrálnou súčasťou starostlivosti poskytovanej v detskom domove pre MBS. Keďže MBS, ktorí nie sú žiadateľmi o azyl, sú verejne zdravotne poistení, poskytuje sa im akákoľvek zdravotná starostlivosť, teda aj pomoc v prípade psychických chorôb, za rovnakých podmienok ako deťom so slovenským štátnym občianstvom. Platiteľom poistného je štát. Uvedené platí aj pre MBS – obeť obchodovania s ľuďmi.

V prípade MBS umiestnených do detských domovov (aj s udeleným azylom alebo poskytnutou doplnkovou ochranou) sa lekárska starostlivosť poskytuje v najbližšom zdravotnom zariadení alebo u zmluvného poskytovateľa zdra-

109 § 3 ods. 3 písm. c) zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

110 § 3 ods. 3 písm. e) zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

votnej starostlivosti v samosprávnom kraji, v ktorom sa nachádza zariadenie na výkon rozhodnutia súdu, t. j. detský domov.

V prípade cudzincov, u ktorých existujú pochybnosti o ich veku, možno uviesť, že ak sa lekárske vyšetrenie na určenie veku uskutočňuje podľa zákona o azyle, platí rovnaké, ako je uvedené pri MBS žiadajúcich o azyl (pozri vyššie). Ak sa lekárske vyšetrenie na určenie veku uskutočňuje podľa zákona o pobyte cudzincov, poskytuje sa len neodkladná zdravotná starostlivosť do doby určenia veku (spravidla ide o niekoľko hodín). Poskytovanie ďalšej zdravotnej starostlivosti závisí od následného právneho postavenia cudzinca.

3.4 Prístup MBS k vzdelaniu v SR

Podmienky prístupu k vzdelaniu, ktoré sú nižšie uvedené, sú rovnaké pre všetkých MBS bez ohľadu na to, či požiadali, alebo nepožiadali o azyl alebo sú azylanti alebo obeť obchodovania s ľuďmi. Podľa článku 42 Ústavy SR má každé dieťa právo na vzdelanie. Podľa článku 35 Ústavy SR má takisto „každý právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň“. Tieto práva sa vzťahujú aj na MBS. MBS sa poskytuje výchova a vzdelávanie, ubytovanie a stravovanie v školách za tých istých podmienok ako občanom SR¹¹¹. MBS zaraďuje riaditeľ školy do príslušného ročníka základnej/strednej školy po zistení úrovne ich doterajšieho vzdelania a ovládania štátneho jazyka, najneskôr však do 3 mesiacov od umiestnenia v detskom domove alebo od začatia konania o udelenie azylu. Z dôvodu nedostatočného ovládania štátneho jazyka možno dieťa podmienene zaradiť do príslušného ročníka podľa veku, a to najviac na jeden školský rok.¹¹² Pre deti cudzincov sa na odstránenie jazykových bariér organizujú základné a rozširujúce jazykové kurzy štátneho jazyka.¹¹³ Ak sa na MBS, ktorý je žiadateľom o azyl, vzťahuje povinná školská dochádzka, je povinný navštevovať kurz slovenského jazyka.¹¹⁴ Vzdelávanie sa neuskutočňuje v špecializovaných vzdelávacích zariadeniach pre MBS. Výchovu a vzdelávanie MBS zabezpečujú školy zaradené do siete škôl a školských zariadení.¹¹⁵ Vzdelávaním sa MBS začleňujú automaticky do kolektívu svojich rovesníkov a nezostávajú vyčlenení mimo spoločnosti.

111 § 146 ods. 2 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

112 § 146 ods. 4 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

113 § 146 ods. 3 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

114 § 23 ods. 3 písm. f) zákona o azyle.

115 Sústavu škôl tvoria tieto druhy škôl: materská škola, základná škola, gymnázium, stredná odborná škola, konzervatórium, školy pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, základná umelecká škola a jazyková škola.

3.5 Prístup MBS k zamestnaniu

Podľa § 11 ods. 2 Zákonníka práce „Spôsobilosť fyzickej osoby mať v pracovnoprávných vzťahoch práva a povinnosti ako zamestnanec a spôsobilosť vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať tieto práva a brať na seba tieto povinnosti vzniká, ak ďalej nie je ustanovené inak, dňom, keď fyzická osoba dovŕši 15 rokov veku; zamestnávateľ však nesmie dohodnúť ako deň nástupu do práce deň, ktorý by predchádzal dňu, keď fyzická osoba skončí povinnú školskú dochádzku.“ Ak je MBS žiadateľom o azyl, môže do pracovnoprávných vzťahov vstúpiť dovŕšením 15. roku života, ak o jeho žiadosti o azyl nebolo právoplatne rozhodnuté do 1 roka odo dňa podania žiadosti o azyl. Prístup k zamestnaniu maloletých žiadateľov o azyl nie je podmienený získaním pobytu alebo pracovného povolenia. MBS s poskytnutou medzinárodnou ochranou môžu byť takisto zamestnaní po dovŕšení 15. roku veku života¹¹⁶.

MBS mladší ako 18 rokov môžu uzatvárať 3 druhy dohôd: dohodu o brigádnickej práci študenta (max. 20 hodín týždenne), dohodu o pracovnej činnosti (max. 10 hodín týždenne) alebo dohodu o vykonaní práce (max. 350 hodín pre jedného zamestnávateľa v kalendárnom roku).

V azylových zariadeniach nie je pre MBS (ani pre ostatných žiadateľov o medzinárodnú ochranu) zaistená žiadna zárobková činnosť. Môžu sa však podieľať na údržbe detského domova, pričom na základe takýchto aktivít môže vedúci zariadenia navrhnúť zvýšenie ich vreckového.

Zákon o službách zamestnanosti neumožňuje MBS, ktorému policajný útvar udelil tolerovaný pobyt ako MBS (t. j. MBS, ktorý nežiada o azyl), aby ho zamestnal zamestnávateľ. Do dosiahnutia plnoletosti MBS do práce nechodia, pripravujú sa na povolanie a iný príjem okrem vreckového nemajú, pričom participácia na bežných prácach (príprava jedla, upratovanie, úprava okolia) v detskom domove nemá zárobkový charakter a nemá vplyv na výšku vreckového. Keďže sa detské domovy transformovali na rodinné typy, kde skupina pripomína svojim usporiadaním rodinu, podieľajú sa deti na činnosti tejto skupiny tak, ako by sa podieľali v rodine.

V rokoch 2009 – 2013 pomáhali MBS s prístupom k zamestnaniu MVO poskytujúce sociálne poradenstvo MBS. Poskytovanie sociálneho poradenstva v azylových zariadeniach spočíva okrem iného aj v sprostredkovaní informácií o reálnom živote a zrealizovaní klientových očakávaní a možností, ktoré má na Slovensku.

¹¹⁶ § 23a ods. 1 písm. i) a j) zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

3.6 Odňatie alebo zrušenie prijímacej alebo integračnej pomoci

SR MBS neodníma prístup k vyššie uvedeným prijímacím a integračným opatreniam (ubytovanie, materiálna pomoc, zdravotná starostlivosť, prístup k vzdelaniu, k právnej pomoci a k zamestnaniu sa).

Aj podľa vyjadrenia Migračného úradu, v prípade osôb MBS, ktorí požiadajú o medzinárodnú ochranu, nemôže byť prijaté žiadne opatrenie, na základe ktorého by došlo k odňatiu nejakých integračných opatrení, teda takýmto osobám sú všetky takéto opatrenia priznané. V prípade, že by skutočne došlo k porušeniu nejakého opatrenia (ubytovanie, materiálna pomoc, zdravotná starostlivosť), môže sa MBS domáhať zjednania nápravy prostredníctvom svojho opatrovníka. Úlohou opatrovníka je konať v najlepšom záujme dieťaťa, a preto je jeho povinnosťou, aby spoločne so sociálnym pracovníkom azylového zariadenia tento problém vyriešili.

3.7 Možnosti trvalého riešenia pre MBS

Štátne orgány SR majú v prípade MBS povinnosť konať v ich najlepšom záujme. Pre každého MBS sa v spolupráci zariadenia na výkon rozhodnutia súdu a orgánu SPOD a SK vypracúva Individuálny plán rozvoja osobnosti dieťaťa, ktorého súčasťou je aj plán výchovnej práce s dieťaťom a plán sociálnej práce s dieťaťom a jeho rodinou. Súčasťou takéhoto plánu je návrh opatrení, ktoré sledujú najlepší záujem dieťaťa a vedú k stabilizácii dieťaťa. Plány sociálnej práce sa vypracúvajú hneď. Po posúdení aktuálnej situácie dieťaťa zodpovedá určený zamestnanec orgánu SPOD a SK za rozsah, obsah, charakter a včasnosť sociálnej intervencie a voľbu opatrení podľa zákona o SPOD a SK vykonávaných alebo zabezpečovaných úradom pri vedení prípadu. Účelom plánu je naplánovať kroky na napĺňanie potrieb dieťaťa do budúcnosti.

V prvom rade sa vždy posudzuje možnosť zlúčenia MBS so svojou rodinou, či už v krajine pôvodu, alebo v inej krajine. Ak takáto možnosť neprichádza do úvahy, tak v takom prípade je potrebné starostlivo zvážiť právne možnosti riešenia situácie MBS na Slovensku.

Udelenie tolerovaného pobytu popísané v podkapitole 2.8 je dočasným riešením, keďže tento druh pobytu u MBS zaniká dovŕšením 18. roku veku. Jednou z možností trvalého riešenia, ktorú upravuje zákon o pobyte cudzincov, je udelenie trvalého pobytu na neobmedzený čas bývalému MBS, ktorý mal pred dovŕšením 18. roku najmenej 3 roky udelený tolerovaný pobyt a počas

tohto obdobia študoval na strednej škole na Slovensku. Získanie tohto druhu pobytu umožnil zákon o pobyte cudzincov¹¹⁷, ktorý nadobudol účinnosť 1. 1. 2012. Do dnešného dňa však takýto druh pobytu bývalému MBS udelený nebol, a to najmä z toho dôvodu, že väčšina MBS zmizne skôr, ako nadobudnú plnoletosť, resp. nespĺňa podmienku 3 rokov tolerovaného pobytu v SR pred dosiahnutím plnoletosti.

Ďalším riešením môže byť možnosť vyplývajúca zo zákona o štátnom občianstve, podľa ktorého štátne občianstvo SR možno udeliť maloletému dieťaťu, ktorého zákonným zástupcom je štátny občan SR alebo právnická osoba a má nepretržitý pobyt na území SR najmenej 2 roky bezprostredne predchádzajúce podaniu žiadosti o udelenie štátneho občianstva¹¹⁸. Čiže na udelenie štátneho občianstva SR nie je potrebné, aby MBS mal udelený trvalý pobyt tak, ako sa to primárne vyžaduje od iných cudzincov, ale stačí aj udelenie tolerovaného pobytu, pričom dôležitou podmienkou je nepretržitosť takého pobytu.

Za trvalé riešenie pre MBS je možné považovať aj udelenie medzinárodnej ochrany vo forme azylu Migračným úradom. Azyl môže byť udelený z dôvodov opodstatnených obáv z prenasledovania z rasových, národnostných alebo náboženských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo z dôvodu prenasledovania v krajine pôvodu za uplatňovanie politických práv a slobôd alebo z humanitných dôvodov. Azyl sa udeľuje na dobu neurčitú a zakladá právny nárok na udelenie trvalého pobytu. Zákon o štátnom občianstve upravuje možnosť udeliť štátne občianstvo SR azylantovi po 4 rokoch od udelenia azylu¹¹⁹. Ak MBS po udelení azylu dovŕšil plnoletosť v priebehu nasledujúcich 4 rokov, musí splniť podmienky v zákone o azyle vzťahujúce sa na azylantov. V prípade, že nasledujúce dva roky po udelení azylu bude ešte stále maloletý, môže žiadosť o štátne občianstvo podať, tak ako je uvedené v odseku vyššie, už 2 roky po udelení azylu.

3.8 Hodnotenie štandardov postupov a opatrení, výzvy, plány a osvedčená prax

Súčasťou zadania štúdie bolo aj poskytnutie údajov o existujúcich správach, štúdiách alebo iných verejne dostupných informáciách týkajúcich sa zhodnotenia štandardov prístupu k integračným opatreniam uvedeným vyššie: k ubytovaniu, prístupu k materiálnej pomoci, právnej pomoci, zdravotnej

117 Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

118 Pozri § 7 ods. 2 písm. d) zákona o štátnom občianstve.

119 Pozri § 7 ods. 2 písm. e) zákona o štátnom občianstve.

starostlivosti, k vzdelaniu a k zamestnaniu MBS v SR. V SR neboli vypracované žiadne správy alebo štúdie, ktoré by sa samostatne venovali jednému z uvedených segmentov integračnej pomoci.

V súvislosti s ubytovaním sú k dispozícii čiastkové hodnotenia zabezpečenia vhodného ubytovania a starostlivosti pre MBS z roku 2009 a 2010, ktoré boli publikované vo verejne dostupných hodnotiacich správach UNHCR. Správa z roku 2009¹²⁰ napr. pozitívne vyhodnotila vyriešenie situácie, pri ktorej bolo potrebné nájsť vhodné ubytovanie a zabezpečiť starostlivosť pri integrácii MBS, ktorí získali medzinárodnú ochranu. Hodnotiacia správa UNHCR z roku 2010 poukazovala na niektoré ťažkosti spojené s umiestnením MBS. Podľa vyjadrení členov multifunkčného tímu situáciu MBS nezriedka komplikovalo sťahovanie z jedného prijímacieho zariadenia do druhého¹²¹. Správy je možné nájsť na príslušných webových odkazoch, ale informácie v nich, ako už bolo spomínané, odrážajú situáciu len v rokoch 2009 a 2010.

Z roku 2009 je potrebné ešte spomenúť aj publikáciu Ligy za ľudské práva¹²², ktorá analyzovala právny stav a prax pri implementovaní opatrení pre MBS vrátane hodnotenia zariadenia Detského domova pre MBS.

V SR doposiaľ nebola spracovaná samostatná správa alebo štúdia, ktorá by bola zameraná na zhodnotenie poskytovania právnej pomoci MBS. V roku 2011 Liga za ľudské práva vo svojej publikácii okrem iného navrhovala viaceré odporúčania pre opatrovníkov/poručníkov súvisiacich s prístupom k právnej pomoci pre MBS¹²³.

Ani v oblasti prístupu k zdravotnej starostlivosti nebola doposiaľ publikovaná žiadna správa, štúdia alebo iný dokument, ktoré by sa venovali výlučne zhodnoteniu poskytovania zdravotnej starostlivosti MBS. Vo všeobecnosti platí, že MBS v Detskom domove pre MBS sú verejne zdravotne poistení a poskytujú sa im rovnaká zdravotná starostlivosť ako všetkým deťom, ktoré sú občanmi SR. V jednej zo svojich častí sa tejto téme čiastočne venuje publikácia Ligy za ľudské práva¹²⁴ vydaná v roku 2009. Kapitola o zdravotnej starostlivosti kon-

120 Dostupné na: <http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/co-robime/zaclenovanie-ziadatelov-o-azyl-a-ute-cencov-s-ohladam-na-ich-vek-pohlavie-a-ine-odlisnosti.html> (citované dňa 25. 9. 2014)

121 Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov. Regionálny zastupiteľský úrad pre strednú Európu. Hodnotiacia správa z roku 2010. Byť utečencom. Skúsenosti utečencov a žiadateľov o azyl v strednej Európe, str. 57.

122 FAJNOROVÁ, K., ŠTEVULOVÁ, Z.: Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe. Gerthofer, 2009. str. 79.

123 MITTELMANNOVÁ, M., FAJNOROVÁ, K., MARINOVÁ, K., CHUDŽÍKOVÁ, A.: Opatrovníctvo a poručníctvo maloletých bez sprievodu v podmienkach SR. Právny stav a návrhy vhodných riešení. Liga za ľudské práva, 2011. str. 75.

124 FAJNOROVÁ, K., ŠTEVULOVÁ, Z.: Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe. Gerthofer, 2009. str. 70 a 72.

štatuje, a uvedené vyplýva aj z informácií už spomínaných v podkapitole 3.3, že zdravotnú starostlivosť MBS zabezpečujú rôzne orgány podľa toho, aké právne postavenie MBS má. Preto sa musí rozlišovať zabezpečenie zdravotnej starostlivosti pre MBS v čase pred umiestnením do detského domova, v čase umiestnenia v detskom domove a v čase, keď je MBS žiadateľom o azyl. Táto prítomnosť viacerých rôznych subjektov, ktoré sa zúčastňujú na konaní s maloletými a z toho vyplývajúce rôzne právne režimy, ktoré sa môžu na MBS vzťahovať, spôsobujú, že právna úprava zdravotnej starostlivosti poskytovanej MBS sa líši v závislosti od zariadenia, kde je aktuálne umiestnený. MBS v detskom domove sú verejne zdravotne poistení a poskytuje sa im rovnaká zdravotná starostlivosť ako deťom – občanom SR. Zjednotenie tohto systému by umožnilo rovnaké poskytovanie starostlivosti všetkým MBS rovnako (bez ohľadu na to, kde sú umiestnení) ako deťom – občanom SR a zároveň by sa odstránila duplicita niektorých úkonov, ktoré musia MBS podstupovať¹²⁵.

Spomínaná publikácia Ligy za ľudské práva sa čiastočne venuje aj téme prístupu k vzdelávaniu a jej autorky konštatujú nasledovné: „Z vlastných skúseností vieme, že proces zaradenia MBS na základnú alebo strednú školu je komplikovaný. Je to tak preto, že nie všetky školy sú pripravené a ochotné prijať na štúdium maloletého cudzinca. Najväčšími prekážkami, ktoré školy od tohto kroku odrádzajú, sú nepochybne neznalosť alebo nedostatočná znalosť slovenčiny a komplikácie spojené so zaradením MBS do príslušného ročníka základnej či strednej školy. Problémy pri zaraďovaní MBS do príslušného ročníka spôsobuje najmä to, že: deti nemajú doklady o dosiahnutom vzdelaní či vysvedčení, deti neovládajú slovenský jazyk dostatočne a na takej úrovni, aby mohli byť preskúšané z jednotlivých predmetov, učebné osnovy v krajinách ich pôvodu sa môžu podstatne odlišovať od učebných osnov v SR, prípadne školská dochádzka v krajine pôvodu nie je povinná alebo dostupná a deti sú negramotné, deti neovládajú slovenský jazyk dostatočne a na takej úrovni, aby zvládli učivo ročníka, do ktorého by mohli byť zaradené na základe svojho veku, stredné školy zvyknú požadovať potvrdenie o ukončení základnej školy a absolvovanie prijímacích skúšok v slovenskom jazyku, ktorý MBS ešte neovládajú.¹²⁶

Nadácia Milana Šimečku a Centrum pre výskum etnicity a kultúry vydali dve publikácie týkajúce sa vzdelávania detí cudzincov. Ide o „Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku – potreby a riešenia“¹²⁷ a „Vzdelávanie detí cudzincov na Slovensku – príklady dobrej praxe“¹²⁸. Obe publikácie uvádzajú aj skúsenosti

125 Karanténne vyšetrenie.

126 FAJNOROVÁ, K., ŠTEVULOVÁ, Z.: Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza Právneho stavu a praxe. Gerthofer, 2009. str. 74 a 75.

127 <http://multikulti.sk/dok/subkultury/Vzdelavanie-deti-cudzincov.pdf>.

128 http://www.multikulti.sk/dok/volby/Vzdelavanie-deti-cudzincov_Priklady-dobrej-praxe.pdf.

MBS. Prvá publikácia je zameraná na štatistickú a legislatívnu analýzu vzdelávania detí cudzincov, uplatňovanie zákonov v praxi, identifikovanie problémov z praxe a takisto obsahuje aj odporúčania pre tvorcov verejných politík. V druhej publikácii sú uvedené inšpirácie a návody na začlenenie detí cudzincov do vyučovania a kolektívov a na skvalitnenie práce s deťmi cudzincov.

V súvislosti s hodnotením štandardov prístupu k zamestnaniu nie sú dostupné žiadne, ani čiastkové zdroje informácií.

Výzvou smerom do budúcnosti je zachovanie nastavených štandardov poskytovania pomoci, prípadne zlepšenie prístupu k prijímacím a integračným opatreniam pre MBS. Podľa vyjadrenia ÚPSVaR a MPSVR SR výzvou do budúcnosti bude takisto skvalitnenie a zefektívnenie spolupráce jednotlivých subjektov participujúcich na pomoci MBS¹²⁹, zjednotenie poskytovania starostlivosti MBS v jednom type zariadenia – detskom domove bez ohľadu na status dieťaťa od roku 2015¹³⁰. V súčasnosti je vo vnútrorezortnom pripomienkovom konaní legislatívny návrh na zmenu, podľa ktorej sa plánuje, aby MBS, ktorí požiadali o azyl, neboli presúvaní do azylových zariadení, ale aby zostali v detskom domove, do ktorého boli umiestnení pred požiadanim o udelenie azylu, a neboli tak napr. zaťažovaní zmenou prostredia/rozdielnosťou režimov v zariadeniach.¹³¹ V neposlednom rade bude dôležité prijímanie opatrení na zabránenie miznutiu detí a zabezpečenie ich následnej ochrany¹³².

Týmto výzvam má pomôcť aj realizácia opatrení prijatých v Integračnej politike SR, ktorá bola schválená začiatkom roka 2014. Ich cieľom je priblížiť občanom SR právne postavenie dlhodobu a legálne žijúcich cudzincov na území SR v súlade s princípmi Spoločných základných zásad integrácie prisťahovalcov v krajinách EÚ¹³³. Jedna z jej kapitol sa venuje MBS a ich integrácii. Pri navrhovaní konkrétnych opatrení vychádzala integračná politika z medzinárodných dohovorov, ako aj strategických dokumentov EÚ s cieľom nastaviť integračné opatrenia tak, aby zohľadňovali jazykovú bariéru, kultúrne odlišnosti a špecifické potreby MBS a v neposlednom rade vždy princíp najlepšieho záujmu dieťaťa. Integračná politika si stanovila nasledovné opatrenia v súvislosti s MBS¹³⁴:

1. Vypracovať metodickú príručku k aplikácii princípu najlepšieho záujmu

129 Informácia poskytnutá ÚPSVaR.

130 Informácia poskytnutá MPSVR SR.

131 Informácia poskytnutá Migračným úradom.

132 Informácia poskytnutá ÚPSVaR a MPSVR SR.

133 Integračná politika SR sa pripravovala v rámci národného projektu implementovaného MPSVR SR pod názvom Príprava novej integračnej politiky a jej mainstreaming podporeného v rámci EIF. Integračná politika SR bola schválená uznesením vlády SR č. 45 z 29. januára 2014. Dostupné na <http://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/integracia-cudzincov/> (cit. 25. 9. 2014).

134 Ibidem.

dieťaťa vo všetkých postupoch, opatreniach a rozhodnutiach prijímaných vo vzťahu k MBS.

2. Identifikovať príčiny útekov/zmiznutí MBS a prijať preventívne opatrenia.
3. Zjednodušiť proces, respektíve zabezpečiť prístup k umiestňovaniu azylantov a osôb s poskytnutou doplnkovou ochranou v domovoch sociálnych služieb.
4. Vytvoriť a zaradiť do ponuky programov kontinuálneho vzdelávania pedagógov vzdelávací program na výučbu slovenského jazyka ako cudzieho jazyka¹³⁵.

Uvedené integračné opatrenia budú predmetom ďalšieho rozpracovania relevantnými subjektmi v rámci akčných plánov.

¹³⁵ Toto opatrenie je súčasťou kapitoly Integračnej politiky týkajúcej sa vzdelávania.

Miznutie a úteky MBS

Štvrtá kapitola sa venuje problematike miznutia MBS z detských domovov, do ktorých sú umiestnení, popisuje postupy pri nahlasovaní zmiznutia, pátraní a čiastkovo uvádza aj štatistické údaje o tomto fenoméne.

Problematika miznutia MBS doposiaľ nebola v SR podrobne analyzovaná a zatiaľ nie sú k dispozícii štúdie alebo hodnotenia zamerané na tému miznutia MBS alebo identifikáciu osvedčenej praxe v súvislosti s miznutím MBS. Je však možné uviesť, že MBS sú vo všeobecnosti veľmi zraniteľnou skupinou cudzincov najmä pre svoj nízky vek, nezrelosť, ale aj kultúrnu odlišnosť, preto je dôležité včasné, veku maloletého primerané oboznámenie sa s jeho situáciou a možnými hrozbami súvisiacimi s ďalšou migráciou. Včasné vykonanie opatrení SPOD a SC, napríklad aj ustanovenie opatrovníka, môže mať vplyv na rozhodovanie maloletého o zotrvaní MBS v detskom domove a na území SR.

V súčasnosti prebiehajú dva výskumy zamerané na túto problematiku. MPSVR SR sa špecificky venuje tomuto problému, a preto zaradila do Národného akčného plánu pre deti v spolupráci s Inštitútom pre výskum práce a rodiny úlohu o miznutiach detí z detských domovov. Výskum je v štádiu projektovej prípravy a realizuje ho Inštitút pre výskum práce a rodiny. Druhý výskum realizuje od 1. septembra 2013 občianske združenie Liga za ľudské

práva pod názvom „Miznúce deti“. Projekt je podporený Nadáciou otvorenej spoločnosti. Cieľom daného projektu je zlepšiť právnu ochranu odlúčených detí z detských domovoch, znížiť počet odlúčených detí z detských domovov a zvýšiť počet odlúčených detí, ktorých životná situácia bude riešená jednou z dostupných legálnych foriem (pobyt, zlúčenie s rodinou, žiadosť o medzinárodnú ochranu, dobrovoľný návrat). Výstupom projektu bude tzv. „position paper“ adresovaný aktérom zaoberajúcim sa problematikou MBS¹³⁶.

Pokiaľ však nebudú k dispozícii výstupy zo spomínaných práve prebiehajúcich projektov, nie je možné analyzovať možné dôvody miznutia MBS zo zariadení na výkon rozhodnutia súdu, t. j. detských domovov. K dispozícii nie je ani sociodemografický profil MBS, ktorí zmizli zo zariadení na výkon rozhodnutia súdu (t. j. detských domovov), resp. z azylových zariadení Migračného úradu.

Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny v rokoch 2009 – 2013 evidovali celkovo 522 MBS, ktorí neboli v konaní o azyle a ktorí ušli z detského domova. Podľa údajov Detského domova pre MBS v Hornom Orechovom a z Detského domova Lastovička v Trenčíne ušli MBS v priemere po 6 – 10 dňoch, pričom najdlhší pobyt dieťaťa bol 3 mesiace a najkratší pobyt 5 dní. V Detskom domove pre MBS Medzilaborce priemerne strávili 24 dní, pričom najdlhší pobyt dieťaťa tam bol 76 dní a najkratší pobyt 3 dni¹³⁷. Celkový počet MBS v azylovom konaní, ktorí utiekli, bol 14 za sledované obdobie rokov 2009 – 2013 (pozri tabuľku 1.6 v prílohe).

V podmienkach SR neexistujú opatrenia, ako napr. využitie podporných služieb, národnej helplinky pre zmiznuté deti, zaznamenanie zmiznutia v Schengenskom informačnom systéme, využitie siete MVO zameranej na hľadanie zmiznutých detí a pod., ktoré by smerovali k zabráneniu miznutia MBS alebo ktoré by reagovali na miznutia MBS. Odtlačky prstov (od 10 rokov), fotografie a osobné údaje o zistených MBS, ktorí sú na neoprávnenom pobyte alebo neoprávnenne prekročili štátnu hranicu, alebo požiadali o azyl, sa zaznamenávajú do informačného systému Migrácia a medzinárodná ochrana, ktorý je spoločným systémom Migračného úradu MV SR a ÚHCP P PZ. Úteky MBS zo zariadení pre maloletých (kde sú umiestnení) sú tiež zaznamenávané do uvedeného informačného systému¹³⁸.

Ak MBS zmizne z detského domova, jeho zamestnanci nahlásia zmiznutie MBS miestne príslušnému obvodnému oddeleniu PZ, orgánu SPOD a SK

a súdu, ktorý rozhodol o umiestnení MBS do zariadenia¹³⁹. Obvodné oddelenia PZ vykonávajú miestne pátrania. Ak sú neúspešné, nahlásujú sa na príslušné okresné riaditeľstvo PZ. Postup pri pátraní po osobách upravuje nariadenie ministra vnútra SR č. 53/2007 o postupe pri pátraní po osobách a veciach, pričom za organizovanie, výkon, koordináciu a pátranie je zodpovedná Služba kriminálnej polície P PZ. Systém, do ktorého sa zaznamenávajú osoby, po ktorých sa pátra, sa nazýva PATROS. Podľa vyjadrení Služby kriminálnej polície P PZ sa MBS vo väčšine prípadov do tohto ani iného systému nezaznamenávajú¹⁴⁰. Zoznam MBS, ktoré zmizli/utiekli z detského domova, vedie detský domov a miestne príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorý bol ustanovený za opatrovníka.

136 Výzvy a odporúčania z projektu Ligy za ľudské práva zameraného na miznutie maloletých budú prezentované 29. 10. 2014.

137 Informáciu poskytol ÚPSVaR.

138 Informáciu poskytol ÚHCP P PZ.

139 Informáciu poskytol ÚPSVaR.

140 Informácia Ligy za ľudské práva získaná v projekte „Miznúce deti“ financovaného Nadáciou otvorenej spoločnosti.

05

Opatrenia pre MBS po dosiahnutí plnoletosti

Piata kapitola opisuje existujúce opatrenia pre MBS po dosiahnutí plnoletosti. MBS, ktorý vstúpil do konania o udelenie azylu, môže po dosiahnutí plnoletosti zotrvať na území Slovenska podľa ustanovenia § 22 ods. 1 zákona o azyly, teda z dôvodu, že „žadateľ je do rozhodnutia o žiadosti o udelenie azylu oprávnený zdržiavať sa na území SR.“ SR nemá špecifické opatrenia, ktoré by MBS žiadajúcich o azyl pripravovali pred prechodom alebo po prechode do dospelosti, okrem napr. pomoci cez integračné projekty realizované MVO, ktorá spočíva napr. v poskytovaní sociálneho (v sprostredkovaní informácií o reálnom živote po odchode z detského domova a zrealnenie klientových očakávaní a možností, ktoré má na Slovensku) a psychologického poradenstva. Počas pobytu v azylových zariadeniach sa kladie dôraz na vzdelanie – výučba slovenského jazyka, umožnenie vzdelávacích aktivít aj mimo azylového zariadenia, ako je napríklad v centre voľného času, návšteva rôznych vzdelávacích kurzov. Podporuje sa rozvoj ich zručností, nadania prostredníctvom arteterapie v rámci možností, ktoré azylové zariadenie má. Dôraz sa kladie aj na zvládnutie základných zručností – ako je napríklad pranie, žehlenie, varenie a pod. Sociálni pracovníci monitorujú aj základné potreby MBS – ošatenie, hygienické potreby. Bývalý MBS, ktorý je žiadateľom o azyl, môže pokračovať v štúdiu aj po dosiahnutí plnoletosti. Z začať pracovať môže

počas konania o udelenie azylu, ak sa o jeho žiadosti nerozhodlo do 1 roka od podania žiadosti.

Ak MBS, ktorému SR udelila azyl, dosiahne plnoletosť, nemá to na jeho právne postavenie vplyv. Udelením azylu MBS vzniká právny nárok na trvalý pobyt, a to sa nezmení ani dosiahnutím plnoletosti. MBS, ktorému bola udelená medzinárodná ochrana a ktorý je umiestnený v detskom domove, má vypracovaný plán osamostatňovania sa.

Príprava na prechod od dospelosti spracovaná vo forme Plánu prípravy na osamostatnenie sa je súčasťou Individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa, ktorý sa spracováva pre každé dieťa umiestnené v zariadení (v detskom domove), vrátane MBS. Uvedený plán prípravy na osamostatnenie zodpovedajúci potrebám, záujmom a možnostiam dieťaťa vypracuje detský domov v spolupráci s MBS najneskôr rok pred dosiahnutím plnoletosti dieťaťa.

V prípade MBS, ktorý dosiahne plnoletosť a nie je žiadateľom o azyl, policajný útvar zruší tolerovaný pobyt, ak zanikol dôvod, pre ktorý mu bol udelený.¹⁴¹ Ak je MBS žiakom strednej školy, poslucháčom jazykovej školy, študentom vysokej školy alebo sa zúčastňuje jazykovej alebo odbornej prípravy k štúdiu na vysokej škole, ktorá je organizovaná vysokou školou v SR, môže si MBS pred dosiahnutím plnoletosti podať žiadosť o udelenie prechodného pobytu s cieľom štúdia prostredníctvom jeho opatrovníka alebo zákonného zástupcu na policajnom útvare. Pri podaní žiadosti musí splniť zákonnú podmienku preukázania finančného zabezpečenia pobytu najmenej vo výške životného minima na každý mesiac pobytu, t. j. 198,09 €. Do rozhodnutia o žiadosti je oprávnený sa zdržiavať na území SR.¹⁴²

Právna úprava obsahuje jednu výnimku v prípade bývalého MBS, ktorý nie je žiadateľom o azyl. Podľa zákona o pobyte cudzincov¹⁴³ môže policajný útvar udeliť pobyt na neobmedzený čas bez splnenia ďalších zákonných podmienok¹⁴⁴ plnoletej osobe, ktorá má udelený tolerovaný pobyt podľa § 58 ods. 2 písm. a) najmenej tri roky, počas ktorých študovala v škole na území SR.¹⁴⁵

MBS, ktorý nie je žiadateľom o azyl a ktorý dosiahne plnoletosť, nemá zákonnú možnosť podať žiadosť o prechodný pobyt s cieľom zamestnania sa na území SR. Ak by mal záujem pracovať na území SR, musel by najprv vycesto-

141 Pozri § 51 ods. 1 písm. a) zákona o pobyte cudzincov.

142 § 31 ods. 8 posledná veta zákona o pobyte cudzincov.

143 § 46 ods. 2 písm. e) zákona o pobyte cudzincov.

144 Napr. cudzinec nemusí preukazovať finančné zabezpečenie pobytu, ubytovanie.

145 Pozri § 46 ods. 2 písm. e) zákona o pobyte cudzincov.

vať a žiadosť podať na zastupiteľskom úrade SR v krajine pôvodu/obvyklého pobytu.

SR nemá vytvorený mechanizmus monitorovania situácie efektívneho prechodu MBS do dospelosti. Takisto nemá identifikované príklady dobrej praxe v súvislosti s prechodom bývalých MBS do dospelého života. Za obdobie rokov 2009 – 2013 dovŕšilo plnoletosť 18 MBS, všetci boli mužského pohlavia (pozri tabuľku 6.1.3 v prílohe).

Návraty MBS vrátane reintegrácie

Posledná kapitola sa venuje návratom a reintegračnej pomoci, ktorá môže byť poskytnutá MBS. Keďže právna úprava SR neumožňuje administratívne vyhostiť MBS, popisujeme postupy a procesy dobrovoľného návratu MBS.

MBS nemôže byť administratívne vrátený do krajiny pôvodu alebo inej krajiny a takisto nemôže byť zaistený. V praxi sa v sledovanom období vyskytli prípady, kedy boli zaistené osoby, ktoré o sebe tvrdili, že sú maloleté, ale lekársnym vyšetrením bolo určené, že majú vek 18 a viac rokov.

MBS môže byť dobrovoľne vrátený do krajiny svojho pôvodu alebo obvyklého pobytu prostredníctvom IOM a konkrétne Programu asistovaných dobrovoľných návratov a reintegrácií (ďalej len AVRR). Od roku 2009 neprišlo k žiadnym zmenám, pokiaľ ide o dobrovoľný návrat MBS do krajiny pôvodu/obvyklého pobytu. Návrat MBS do ich krajiny pôvodu sa riadi špeciálnymi vnútornými smernicami a pravidlami IOM a organizuje sa v súlade s medzinárodnými dokumentmi o ochrane práv dieťaťa, ktoré uplatňujú princíp najlepšieho záujmu a bezpečnosti maloletých osôb. Z tohto dôvodu je vždy dôležité overovať podmienky v rodine maloletého v krajine pôvodu.

Počas pobytu maloletého na Slovensku misia IOM kontaktuje maloletého prostredníctvom jeho opatrovníka a tlmočníka s cieľom získať informácie o situácii maloletého. Obe dotknuté misie, teda misia IOM na Slovensku aj misia IOM v krajine pôvodu, musia mať písomný súhlas so žiadosťou o dobrovoľný návrat od rodičov dieťaťa aj od dieťaťa. Rovnako musí byť vyhotovený písomný záznam o tom, že podmienky v rodine dieťaťa boli preskúmané.

Na realizáciu návratu je potrebný osobný súhlas a dobrovoľné vyhlásenie maloletého, v ktorom maloletý vyjadruje želanie vrátiť sa domov. Potrebný je aj cestovný doklad, ktorý predpokladá úspešnú identifikáciu dotknutého dieťaťa, vrátane určenia jeho veku. Cestovný doklad spravidla vydáva zastupiteľský úrad krajiny pôvodu maloletého.

Prevoz maloletého sa uskutočňuje s pomocou sprievodu IOM a počas odovzdania maloletého sa na letisku podpíše protokol medzi oboma misiami IOM. Tento protokol sa následne zasiela relevantným inštitúciám, ktoré zabezpečovali byt maloletého na Slovensku.

V princípe sa však MBS zaraďujú v rámci programu AVRR do kategórie zraniteľných migrantov a majú nárok aj na reintegračnú pomoc. Pri klientoch programu AVRR je vyhodnotenie zraniteľnosti v kontexte dobrovoľného návratu a reintegrácie vykonané IOM Bratislava. Uskutočňuje sa počas návratového a reintegračného poradenstva a vykonávajú ho operatívni, resp. reintegrační pracovníci. V prípade potreby sú zraniteľní migranti, vrátane MBS, odkázaní na špecialistov, ktorí detailne vyhodnotia špecifické potreby migrantov. Reintegrácia je následne individuálne prispôbená týmto potrebám. Zraniteľní migranti majú nárok na udelenie zvýšeného reintegračného grantu. O pridelení a výške reintegračného grantu rozhoduje výberová komisia IOM Bratislava. Komisia berie do úvahy informácie poskytnuté migrantom, informácie od misie IOM vo vysielajúcej krajine a v krajine pôvodu, ako aj informácie od špecialistov.

Vo všeobecnosti sú príjemcovia reintegračnej pomoci v rámci programu AVRR monitorovaní po 3 mesiacoch od uskutočnenia poslednej platby vykonanej v rámci implementácie reintegrácie.

IOM Bratislava v sledovanom období rokov 2009 – 2013 nerealizovala asistovaný dobrovoľný návrat MBS a ani neimplementovala reintegračnú pomoc, ktorej príjemcom by boli MBS (pozri tabuľku 5.3 v prílohe).

Bibliografia

Publikácie

CIRÁK, J., PAVELKOVÁ, B., ŠTEVČEK, M. Rodinné právo. 2.vyd. Šamorín : Heuréka, 2008. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9.

FAJNOROVÁ, K., ŠTEVULOVA, Z. Právne postavenie a možnosti integrácie maloletých cudzincov bez sprievodu v SR. Analýza právneho stavu a praxe. Gerthofer, 2009.

GRETHE GULIČOVÁ, M. Maloletí bez sprievodu v Slovenskej republike – politiky riadiace ich príjem, návraty a integračné opatrenia. IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2009.

HRNČÁROVÁ, N., MEŠŠOVÁ, B, SREBALOVÁ, M., MACKOVÁ D.: Zákon o azyle – Komentár. C.H. BECK. 1. vydanie 2012. ISBN: 970-80-74002-64-9.

KUBOVIČOVÁ, K. Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany a nútených návratov v Slovenskej republike. Malá tematická štúdia Národného kontaktného bodu Európskej migračnej siete v Slovenskej republike, 2013. ISBN: 978-80-89506-41-5.

MITTELMANNOVÁ, M., FAJNOROVÁ, K., MARINOVÁ, K., CHUDŽÍKOVÁ, A. Opatrovníctvo a poručníctvo maloletých bez sprievodu v podmienkach SR. Právny stav a návrhy vhodných riešení. Liga za ľudské práva, 2011. ISBN: 978-80-971002-0-9.

Dokumenty

Interná norma Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny č. IN – 080/2010.Ročný štatistický výkaz V (MPSVR SR) 12-01.

Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov. Regionálny zastupiteľský úrad pre strednú Európu. Hodnotiaca správa z roku 2010. Byť utečencom. Skúsenosti utečencov a žiadateľov o azyl v strednej Európe.

Legislatíva

Dohovor o právnom postavení utečencov, oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 319/1996 Z. z.

Dohovor o právach dieťaťa, oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) 562/2006 z 15. marca 2006, ktorým sa ustanovuje kódex Spoločenstva o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (Kódex schengenských hraníc).

Všeobecný komentár č. 6 k Dohovoru o právach dieťaťa.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava SR.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore.

Zákon č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky.

Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

Zákon č. 327/2005 Z. z. o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi a o zmene a doplnení zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 8/2005 Z. z.

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce.

Zákon č. 4/2005 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení a o zmene a doplnení zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Internet

<http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/co-robime/zaclenovanie-ziadatelov-o-azyl-a-utecencov-s-ohladom-na-ich-vek-pohlavie-a-ine-odlisnosti.html>

<http://multikulti.sk/dok/subkultura/Vzdelavanie-deti-cudzincov.pdf>

<http://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/integracia-cudzincov/>

Prílohy

Tabuľka 1: Žiadosti o udelenie azylu podané MBS na území SR (2009 – 2013)

Tabuľka 2: Štatistiky MBS, ktorí nepožiadali o azyl v SR (2009 – 2013)

Tabuľka 3: Štatistiky MBS, ktorí požiadali o azyl/alebo nepožiadali o azyl a ktorí sú v starostlivosti štátnych orgánov v SR (2009 – 2013)

Tabuľka 4: Štatistiky zaistených MBS počas konania o administratívnom vyhostení v SR (2009 – 2013)

Tabuľka 5: Štatistiky MBS vrátených zo SR (2009 – 2013)

Tabuľka 6: Štatistiky o dopadoch pre MBS, ktoré súvisia s dosiahnutím 18 rokov (2009 – 2013)

Príloha 1¹⁴⁶

Tabuľka 1: Žiadosti o udelenie azylu podané MBS na území SR (2009 – 2013)

1. Počet žiadostí o azyl podaných MBS	2009	2010	2011	2012	2013
1.1 Celkový počet žiadostí o azyl podaných MBS v SR Zdroj: MÚ MV SR a www.minv.sk (údaje za rok 2009)	28	7	13	4	5

1.2 Celkový počet žiadostí o azyl podaných MBS v SR v rámci referenčného obdobia, členených podľa krajiny pôvodu Zdroj: MÚ MV SR	2009	2010	2011	2012	2013
Afganistan	5	2	8	3	4
Bangladéš	1	1			
Čierna Hora	1				
Gruzínsko	1				
India	1				
Irak		1			
Irán	1				
Moldavsko	15	1	3		
Pakistan	1	1			
Sierra Leone				1	
Somálsko			2		1
Srbsko	1				
Srí Lanka	1				
Bez štátnej príslušnosti		1			
Celkový počet (údaj rovnaký s bodom 1.1)	28	7	13	4	5

146 Uvádzané štatistické údaje za MPSVR SR a ÚPSVaR vychádzajú z administratívneho zdroja údajov s názvom „Ročný výkaz o vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately“ a „Ročný výkaz o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v detskom domove a v Detskom domove pre MBS V (MPSVR SR) 05-01“. Špecifické údaje o MBS (napr. vek, pohlavie, krajina pôvodu, úteky a pod.) vedie vecne príslušný orgán SPOD a SK a detský domov vo svojej spisovej dokumentácii a evidencii.

1.3 Celkový počet žiadostí o udelenie azylu podaných MBS v SR za referenčné obdobie, členených podľa pohlavia a veku Zdroj: MÚ MV SR	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Menej ako 14 rokov	:	:								1
Od 14 do 15 rokov	:	:						1	1	1
Od 16 to 17 rokov	:	:	6	1	11	2	2	1	1	1
Neznáme										
Spolu (údaj rovnaký s bodom 1.1)			6	1	11	2	2	2	3	2

Poznámky:
: Údaj nie je k dispozícii.

1.4 Celkový počet rozhodnutí v azylovom konaní vo veciach MBS, členených podľa pohlavia Zdroj: MÚ MV SR	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
1.4.1 Celkový počet rozhodnutí v azylovom konaní v prípade MBS za referenčné obdobie (členených podľa pohlavia)			6	1	11	2	2	2	3	2
1.4.2 Celkový počet pozitívnych rozhodnutí v konaní o udelenie azylu v prípade MBS za referenčné obdobie (členených podľa pohlavia)			2	1	5	2	1		2	1

Tabuľka 1.4 - pokračovanie

1.4.2.1 Z celkového počtu pozitívnych rozhodnutí uvedených vyššie bolo konkrétne získané postavenie MBS:			2	1	5	2	1		2	1
a) Azyl										
b) Doplnková ochrana			2		5	2	1			
c) Azyl z humanitných dôvodov				1					2	1
d) Iné										
Celkový počet (rovňaký s bodom 1.4.2.1)			2	1	5	2	1		2	1

1.5 Celkový počet udelených pobytov MBS na základe udeleného azylu Zdroj: ÚHCP P PZ*	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Trvalý pobyt:	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Poznámky:

- Údaj sa nesleduje.

* ÚHCP P PZ nesleduje zvlášť údaje o MBS v rámci udeleného pobytu na základe udeleného azylu. Dostupné sú len štatistiky všetkých udelených pobytov na základe udeleného azylu.

1.6 Počet MBS, ktorí počas azylového konania ušli alebo zmizli Zdroj: MÚ MV SR	2009		2010		2011		2012		2013		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
1.6.1 Celkový počet MBS v azylovom konaní, ktorí ušli a/alebo zmizli (napr. pred prvým pohovorom/rozhodnutím atď.), členených podľa pohlavia				3		6		1	2	1	1
1.6.2 Celkový počet MBS v azylovom konaní, ktorí sa našli (potom ako zmizli)*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Poznámky:

- Údaj sa nesleduje/nesledoval.

* MÚ MV SR nesleduje daný údaj.

Tabuľka 2: Štatistiky MBS, ktorí nepožiadali o azyl v SR (2009 – 2013)

Štatistiky MBS, ktorí neboli v konaní o azyle	2009	2010	2011	2012	2013
2.1 Celkový počet MBS, ktorí neboli v konaní o azyle v SR za každé referenčné obdobie Zdroj: MPSVR SR V 12	81	211	97	124	42

2.2 Celkový počet MBS, ktorí neboli v konaní o azyle za každé referenčné obdobie, členený podľa krajiny pôvodu Zdroj: ÚPSVaR*	2009	2010	2011	2012	2013
Afganistan	7	52	10	24	14
Moldavsko	39	55	8	11	4
Pakistan	9	2	1		
Somálsko		95	61	57	15
Iné**	26	27	17	32	9
Celkový počet (rovňaký s bodom 2.1)	81	211	97	124	42

Poznámky:

* Keďže údaje o krajine pôvodu nie sú predmetom štatistického zisťovania podľa Ročného výkazu o vykonávaní opatrení SPOD a SK, boli získané z údajov DeD H. Orechové a DeD Medzilaborce a sumarizované ÚPSVaR.

** Údaje po krajinách nie sú k dispozícii.

2.3 Celkový počet MBS, ktorí neboli v konaní o azyle v SR za každé referenčné obdobie, členení podľa pohlavia a veku Zdroj: ÚPSVaR*	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Menej ako 14 rokov	4	2	13	3	3	3	5	1	1	0
Od 14 do 15 rokov	15	1	52	11	50	3	17	1	4	1
Od 16 do 17 rokov	67	2	122	10	32	6	100	0	33	3
Neznáme										
Celkový počet (rovnaký s bodom 2.1)	76	5	187	24	85	12	122	42	38	4

Poznámky:

* Keďže údaje o veku nie sú predmetom štatistického zisťovania podľa Ročného výkazu o vykonávaní opatrení SPOD a SK, boli získané z údajov DeD H. Orechové a DeD Medzilaborce a sumarizované ÚPSVaR.

2.4 Celkový počet povolení na pobyt udelených MBS, ktorí neboli v konaní o azyle, členení podľa pohlavia Zdroj: ÚHCP P PZ	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Tolerovaný pobyt:	3	2	0	0	0	0	1	1	2	2

2.5 Počet MBS, ktorí neboli v konaní o azyle a ktorí ušli a/alebo zmizli z detského domova Zdroj: ÚPSVaR*	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
2.5.1 Celkový počet MBS, ktorí neboli v konaní o azyle a ušli a/alebo zmizli z detských domovov, členení podľa pohlavia a ak je to možné, podľa typu MBS, ktorí zmizli, napr. tí, ktorí utiekli, obeť obchodovania s ľuďmi atď.	69	0	178	21	93	0	116	4	37	4

Tabuľka 2.5 - pokračovanie

2.5.2 Celkový počet MBS, ktorí neboli v konaní o azyle a ktorí sa našli (potom, čo zmizli); a krajina, v ktorej sa našli (s cieľom zachytenia cezhraničnej dimenzie tohto fenoménu).	0	0	0	0	1/SR	0	0	0	1/Bulharsko	0
--	---	---	---	---	------	---	---	---	-------------	---

Poznámky:

- Údaj sa nesleduje/nesledoval ÚHCP P PZ.

* Keďže údaje o veku nie sú predmetom štatistického zisťovania, boli získané z údajov DeD H. Orechové a DeD Medzilaborce a sumarizované ÚPSVaR.

Tabuľka 3: Štatistiky MBS, ktorí požiadali o azyl/alebo nepožiadali o azyl a ktorí sú v starostlivosti štátnych orgánov v SR (2009 – 2013)

3.1 Počet MBS zverených do starostlivosti štátnych orgánov	2009	2010	2011	2012	2013
3.1 Celkový počet MBS zverených do starostlivosti štátnych orgánov za každé referenčné obdobie ¹⁴⁷ Zdroj: MPSVR SR V 12	107	256	169	145	68

3.2 Celkový počet MBS zverených do starostlivosti štátnych orgánov za každé referenčné obdobie, členení podľa krajiny pôvodu Zdroj: ÚPSVaR*	2009	2010	2011	2012	2013
Afganistan	7	54	18	24	18
Moldavsko	39	56	11	11	4
Pakistan	9	3	1	2	
Somálsko		96		57	15
Iné**	52	47		51	31
Celkový počet (rovnaký s bodom 3.1)	107	256	169	145	68

Poznámky:

* Keďže údaje o krajine pôvodu nie sú predmetom štatistického zisťovania podľa Ročného výkazu o vykonávaní opatrení SPOD a SK, boli získané z údajov DeD H. Orechové a DeD Medzilaborce a sumarizované ÚPSVaR.

** Údaje po krajinách nie sú k dispozícii.

147 Počet MBS umiestnených do detských domovov.

3.3 Celkový počet MBS zverených do starostlivosti štátnych orgánov za každé referenčné obdobie, členený podľa pohlavia a veku Zdroj: ÚPSVaR*	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Menej ako 14 rokov	9	2	30	3	6	3	5	1	3	0
Od 14 do 15 rokov	31	1	59	16	53	3	23	4	21	2
Od 16 do 17 rokov	62	2	133	15	98	6	105	7	39	3
Neznáme										
Celkovo	102	5	222	34	157	12	133	12	63	5

Poznámka:

* Keďže údaje o veku nie sú predmetom štatistického zisťovania podľa Ročného výkazu o vykonávaní opatrení SPOD a SK, boli získané z údajov DeD H. Orechové a DeD Medzilaborce a sumarizované ÚPSVaR.

Tabuľka 4: Štatistiky zaistených MBS počas konania o administratívnom vyhostení v SR (2009 – 2013)

4.1 Celkový počet zaistených MBS počas konania o administratívnom vyhostení za každé referenčné obdobie, členený podľa pohlavia a veku Zdroj: ÚHCP P PZ*	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Menej ako 14 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Od 14 to 15 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Od 16 to 17 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Neznáme	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkový počet	0									

Poznámky:

* Podľa § 88 ods. 9 zákona o pobyte cudzincov je vylúčená možnosť zaistiť maloleté osoby, ktoré nemajú zákonného zástupcu a vzhľadom na ustanovenie § 88 ods. 1 sú MBS po zadržení v rámci nelegálnej migrácie útvorom PZ SR odovzdávaní pracovníkom ÚPSVaR a následne umiestňovaní v zariadeniach pre MBS. Zaisťované sú občas osoby, ktoré neoprávnené prekročili štátnu hranicu a vydávali sa za MBS, ale lekárske potvrdením sa u žiadneho z takto zaistených nepotvrdil vek mladší ako 18 rokov (informácia ÚHCP P PZ).

4.2 Celkový počet zaistených MBS v rámci dublinského konania/ počas návratu do tranzitnej krajiny za každé referenčné obdobie, členený podľa pohlavia a veku Zdroj: ÚHCP P PZ	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Menej ako 14 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Od 14 to 15 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Od 16 to 17 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Neznáme	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkový počet	0									

4.3 Celkový počet MBS, ktorým bolo uložené opatrenie nahrádzajúce zaistenie počas konania o administratívnom vyhostení za každé referenčné obdobie, členený podľa pohlavia a veku Zdroj: ÚHCP P PZ	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Menej ako 14 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Od 14 do 15 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Od 16 do 17 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Neznáme	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkový počet	0									

4.4 Celkový počet MBS, ktorým bolo uložené opatrenie nahrádzajúce zaistenie počas dublinského konania a počas návratu do tranzitnej krajiny za každé referenčné obdobie, členený podľa pohlavia a veku Zdroj: ÚHCP P PZ	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Menej ako 14 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Od 14 do 15 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Od 16 do 17 rokov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Neznáme	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkový počet	0									

Tabuľka 5: Štatistiky MBS vrátených zo SR (2009 – 2013)

5.1 Opatrenia núteného návratu Zdroj: ÚHCP P PZ	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
5.1 Celkový počet MBS vrátených ako súčasť opatrení núteného návratu za každé referenčné obdobie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krajina návratu 1 (krajina pôvodu) atď.:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krajina návratu 1 (podľa Dublinského nariadenia) atď.:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krajina návratu 1 (krajina tranzitu) atď.:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iné:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkový počet (rovnaký s bodom 5.1)	0									

5.2 Opatrenia dobrovoľného návratu Zdroj: ÚHCP P PZ	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
5.2 Celkový počet dobrovoľných návratov MBS za každé referenčné obdobie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krajina návratu 1 atď.:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iné:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkový počet (rovnaký s bodom 5.2)	0									

5.3 Asistované dobrovoľné návraty Zdroj: IOM	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
5.3 Celkový počet dobrovoľných návratov MBS za každé referenčné obdobie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krajina návratu 1 atď.:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Iné:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkový počet (rovnaký ako bod 5.3)	0									

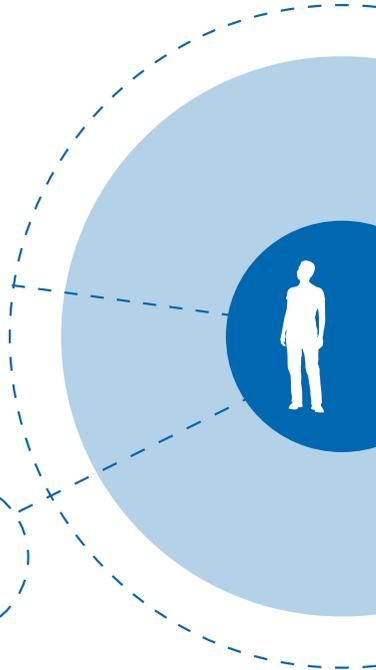
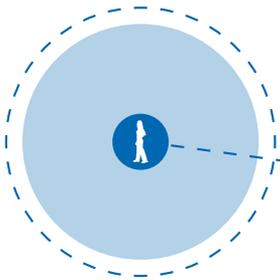
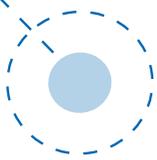
Tabuľka 6: Štatistiky o dopadoch pre MBS, ktoré súvisia s dosiahnutím 18 rokov (2009 – 2013)

6.1 Dopady pre MBS súvisiace s dosiahnutím 18 rokov v referenčnom období, členených podľa pohlavia <small>Zdroj: ÚHCP P PZ (6.1.1, 6.1.2) a ÚPSVaR* (6.1.3)</small>	2009		2010		2011		2012		2013	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
6.1.1 Celkový počet MBS, ktorým po dosiahnutí 18 rokov bol udelený prechodný pobyt v SR	0	0	0	0	1 ^{**} Vietnam	0	0	0	0	0
6.1.2 Celkový počet MBS, ktorým po dosiahnutí 18 rokov bol udelený trvalý pobyt v SR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.1.3 Celkový počet MBS, ktorí dovърšili plnoletosť v SR počas referenčného roka, a ak je to možné údaje by mali byť členené podľa toho, koľko MBS navštevovalo školské zariadenie/získalo pracovné povolenie/zlúčilo sa so svojou rodinou	7	0	5	0	3	0	1	0	2	0

Poznámky:

* Keďže údaje o veku nie sú predmetom štatistického zisťovania, boli získané z údajov DeD H. Orechové a DeD Medzilaborce a sumarizované ÚPSVaR.

** Udelený bol prechodný pobyt štúdium – žiak.

**Národný kontaktný bod Európskej migračnej siete v SR
Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)
Úrad v Slovenskej republike**

Grösslingová 4, 811 09 Bratislava, Slovenská republika
www.iom.sk, www.emn.sk

International Organization for Migration (IOM)
Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)

ISBN: 978-80-89506-56-9